Hana Štěpánková:

Závěrečná zpráva z výzkumu

Analýza školské sítě ve městě Kutná Hora a návrh podpory vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Poděkování:

Ráda bych poděkovala všem, kteří mi poskytli svůj čas, podklady a pomoc při realizaci výzkumu i psaní závěrečné zprávy.

Obsah

ÚVOD **4**

METODOLOGIE **4**

DISTRIBUCE DĚTÍ **8**

- **Děti podle městských čtvrtí** 8
- **Spádové oblasti** 9
- **Profilace jednotlivých škol** 9
- **Spádové oblasti a reálná distribuce žáků** 10
- **Přestupy** 12
- **Romské děti na ZŠ** 13
- **Děti se sociálními problémy** 15
- **Cizinci** 20
- **Základní škola Kamenná stezka** 21

PŘEDŠKOLNÍ VÝCHOVA **25**

DOSAVADNÍ PODPORA A JEJÍ NEDOSTATKY **28**

- **Podpůrná opatření škol** 28
- **Neziskové organizace** 29
- **Spolupráce institucí** 30

DEMOGRAFICKÁ PŘEDPOVĚĎ **33**

- **Obecný výhled** 33
- **Výhled pro specifickou část populace** 36

FINANCOVÁNÍ ŠKOL **36**

ZÁVĚRY **38**

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ **43**

Přehled map, tabulek, grafů a schémat

TABULKA Č. 1: KAPACITA A NAPLNĚNOST ZŠ 6
MAPA Č. 1: MĚSTSKÉ ČÁSTI A OKOLNÍ OBCE 7
MAPA Č. 2: ROZLOŽENÍ DĚTÍ VE ŠKOLNÍM VĚKU PODLE MĚSTSKÝCH ČÁSTÍ 8
MAPA Č. 3: SPÁDOVÉ OBLASTI ZÁKLADNÍCH ŠKOL 9
TABULKA Č. 2: POČET DĚTÍ NA JEDNOTLIVÝCH ŠKOLÁCH PODLE SPÁDOVÝCH OBLASTÍ (ZÁPISY 2012) 11
MAPA Č. 4: VZTAH SPÁDOVÝCH OBLASTÍ A REÁLNÉ DISTRIBUCE ŽÁKŮ (ZÁPISY 2012) 11
GRAF Č. 1: POČET ROMSKÝCH ŽÁKU NA ŠKOLÁCH 13
TAB. Č. 3: PROCENTO ROMSKÝCH ŽÁKŮ NA ŠKOLÁCH 13
GRAF Č. 2: PROCENTO ROMSKÝCH ŽÁKŮ V ROČNÍCÍCH 14
TABULKA Č. 4: PROCENTO DĚTÍ SE SOCIÁLNÍMI PROBLÉMY (PODLE PRACOVNÍKŮ ŠKOL) 15
TABULKA Č. 5: POČET OMLUVENÝCH A NEOMLUVENÝCH HODIN 16
MAPA Č. 5: SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ LOKALITY A JEJICH ZAŘAZENÍ DO SPÁDOVÝCH OBLASTÍ ŠKOL 19
MAPA Č. 6: SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ LOKALITY A REÁLNÉ DOCHÁZENÍ TAMĚJŠÍCH DĚTÍ DO ŠKOL 19
TABULKA Č. 6: PROCENTO DĚTÍ SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM 20
TABULKA Č. 7: PROCENTO CIZINCŮ 21
SCHÉMA Č. 1: DĚTI ZE ZŠ KS PODLE SPECIFIK A SPÁDOVÝCH OBLASTÍ 21
TABULKA Č. 8: MECHANISMY, KTERÝMI SE DĚTI DOSTÁVAJÍ NA ZŠP (POČTY SE TÝKAJÍ ROMSKÝCH DĚTÍ) 24
MAPA Č. 7: POLOHA A POČET DĚTÍ MĚSTSKÝCH MATEŘSKÝCH ŠKOL 26
TABULKA Č. 9: PODPŮRNÁ OPATŘENÍ ŠKOL 29
GRAF Č. 3: VÝVOJ POČTU DĚTÍ A MLÁDEŽE V USKUPENÍ OBCÍ, 2005-2030 33
TABULKA Č. 10: POČET DĚTÍ V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU PODLE ČTVRTÍ 34
TABULKA Č. 11: POČET DĚTÍ VE ŠKOLNÍM VĚKU PODLE ČTVRTÍ 34
MAPA Č. 8: ROZLOŽENÍ DĚTÍ V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU PODLE MĚSTSKÝCH ČÁSTÍ 35
MAPA Č. 9: PRVNÍ NÁVRH ŘEŠENÍ SPÁDOVÉ PŘÍSLUŠNOSTI SOCIÁLNĚ VYLOUČENÝCH LOKALIT 42

Úvod

Vedení města Kutná Hora si vytklo za cíl vytvořit dlouhodobou koncepci vzdělávací sítě. Tento výzkum představuje první z řady chystaných kroků, jeho cílem bylo zmapovat současnou distribuci žáků v Kutné Hoře se zaměřením na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a odhalit příčiny a mechanismy případné nerovnoměrnosti této distribuce. Další otázkou byla přítomnost či naopak absence podpůrných opatření pro udržení těchto žáků na jednotlivých základních školách. Tato oblast byla nakonec pojata šířeji, aby zahrnula například činnost neziskových organizací a úroveň spolupráce jednotlivých institucí. Následným úkolem bylo vytvoření stručné demografické předpovědi, která napoví, jaký bude další vývoj. V závěru se měly objevit návrhy, jak do vývoje zasáhnout, aby byly školy schopné poskytnout dětem se speciálními vzdělávacími potřebami odpovídající podporu, aby byla distribuce těchto dětí rovnoměrnější a zabránilo se jejich izolaci a aby byly základní školy provozuschopné. Později přibyla ještě dvě témata, jejichž význam se projevil teprve v průběhu výzkumných prací. Jedná se o předškolní výchovu a financování škol.

Metodologie

Výzkum kombinoval několik metod – tzv. desk research (tedy studium dostupných materiálů), polostrukturované rozhovory se zástupci různých institucí, pozorování. Impulsy jsem získávala také na konzultacích (se zástupci Agentury pro sociální začleňování) a úvodních schůzkách (se zainteresovanými odbory, s řediteli škol). Jako korektiv sloužila prezentace dílčích výsledků výzkumu (pro zástupce neziskových organizací, pro ředitele).

Desk research:

- Zprávy o řešení situace na základních školách v jiných městech (Evaluační zpráva lokality Sokolov, Jak dopadlo zrušení „romské školy“ aneb kazuistika z Krnova)
- Zprávy z výzkumů v jiných oblastech (ČADA, K., PTÁČKOVÁ, K., VALOUCHOVÁ, E.)
- Studie zabývající se problematikou romských dětí na praktických školách (PEKÁRKOVÁ, S., LÁBUSOVÁ, A., RENDL, M., NIKOLAI, T. a SVOBODA, Z.)
- Podklady od lokálních konzultantů z Agentury pro sociální začleňování (zápisy ze schůzí, výsledky šetření, poznámky, plány atd.)
- Údaje o situaci kutnohorských žáků ve formě tabulek od ředitelů škol a jejich zástupců (na vypracování se podíleli rovněž učitelé)
- Data od odboru školství, odboru správy majetku, odboru regionálního rozvoje a územního plánování, správců ubytoven, z internetových stránek škol a z evidence obyvatel

Rozhovory:

9 velkých (přibližně v délce 1 hodiny):

- S řediteli běžných ZŠ a jejich zástupci (mezi probíraná témata patřila podpůrná opatření, která školy žákům nabízejí, zápisy do prvních tříd, přestupy, profilace škol, spolupráce s ostatními aktéry, názory na integraci atd.)
- S ředitelkou ZŠP a její zástupkyní (témata byla podobná jako v případě běžných ZŠ, přibyly mechanismy, kterými se děti na školu dostávají)

- S vedoucí Pedagogicko-psychologické poradny (zařazení dítěte na ZŠP, diagnostické postupy, přístup škol)
- S ředitelkou sdružení mateřských škol (předškolní výchova, specifické potřeby dětí v předškolním věku, kapacita školek)
- Se zástupci neziskových organizací (jejich služby)
- S představitelkou odboru školství (financování škol)

3 malé (přibližně v délce 10 minut):

- S vedoucí OSPOD (záškoláctví)
- S kurátorkou OSPOD (umístění sociálně vyloučených lokalit)
- S novou místostarostkou, která se hodlá školstvím zabývat (možná řešení situace)

Pozorování:

- Vyšetření romské holčičky v Pedagogicko-psychologické poradně

Než se pustím do prezentace výsledků, ráda bych upozornila na některá úskalí, se kterými jsem se během provádění výzkumu potýkala. V první řadě se jedná o nedostatek dat, některá data se neevidují (školy například nemají představu, kteří současní žáci chodili do mateřské školy a školky zároveň nevedou záznamy o tom, na kterou školu děti odcházejí, nelze také dohledat, kteří někdejší žáci vystudovali střední školu). Jiná data nebylo možné od příslušných institucí získat – chyběla ochota, neumožňoval to nový registr, nebo pracovník usoudil, že vydávání informací daného rázu by bylo v rozporu s ochranou osobních údajů. Problematická byla místy i povaha získaných dat. Mnohé kategorie byly aktéry uchopovány subjektivně (a z principu jinak ani pojímány být nemohly), což ztěžovalo komparaci. Asi největší nesnáz představovala skutečnost, že trvalé adresy nemusí odpovídat adresám přechodným, přičemž některé instituce evidují jeden typ adres a jiné zase druhý, pro některé oblasti jsou trvalá bydliště zcela zásadní (např. pro spádové oblasti), pro jiné jsou vedlejší (např. pro komunikaci škol s rodiči). Navíc lze předpokládat, že tato diskrepance se týká velké části lidí se sociálními problémy, kteří jsou mimo jiné předmětem našeho zájmu. Je pro ně totiž typické časté stěhování bez možnosti přihlásit si trvalou adresu v místě aktuálního bydliště. Dobrou ilustrací nepřehlednosti situace je skutečnost, že na ohlašovně města má podle evidence obyvatel trvalou adresu 87 dětí ve věku 0-14 let, z toho pravděpodobně alespoň polovinu tvoří děti ve školním věku, přesto jsem adresu Městského úřadu v záznamech škol zaregistrovala pouze jednou. Domnívám se však, že i přes tyto obtíže se mi podařilo nashromáždit dostatečné množství dat, která umožňují dospět k zajímavým závěrům. Na nedostatky získaných dat se v textu snažím vždy upozornit, aby nedošlo ke zkreslení.

Základní informace

Kutná Hora se nachází ve Středočeském kraji, jedná se o město okresní a obec s rozšířenou působností. Město zaznamenalo největší rozkvět ve 13. a 14. století v souvislosti s těžbou stříbra. Historické jádro města je zapsáno na seznamu světového kulturního dědictví UNESCO. K 1. 1. 2011 měla Kutná Hora podle oficiálních statistik 20 722 obyvatel. Okres Kutná Hora patří dlouhodobě k oblastem s velkou mírou nezaměstnanosti, nejaktuálnější statistiky hovoří o 9,8 %, což je nejvíce ve Středočeském kraji.

V Kutné Hoře se nachází devět mateřských škol, osm z nich je sdruženo do příspěvkové organizace „Mateřské školy Kutná Hora“ a jedna je samostatná (MŠ Pohádka). Alternativou jsou přípravné třídy zřízené při Základní škole a základní škole praktické a při

Základní škole Kamenná stezka (viz dále). Ve městě jsou čtyři základní školy a jedná základní škola praktická (kapacitu a naplněnost jednotlivých škol zachycuje Tabulka č.1):

- Základní škola Jana Palacha (ZŠ JP, JP)
- Základní škola Kamenná stezka (ZŠ KS, KS)
- Základní škola T. G. Masaryka (ZŠ TGM, TGM)
- Základní škola Žižkov (ZŠ Ž, Ž).

- Základní škola a základní škola praktická (ZŠP, P)[1]

Tabulka č. 1: Kapacita a naplněnost ZŠ

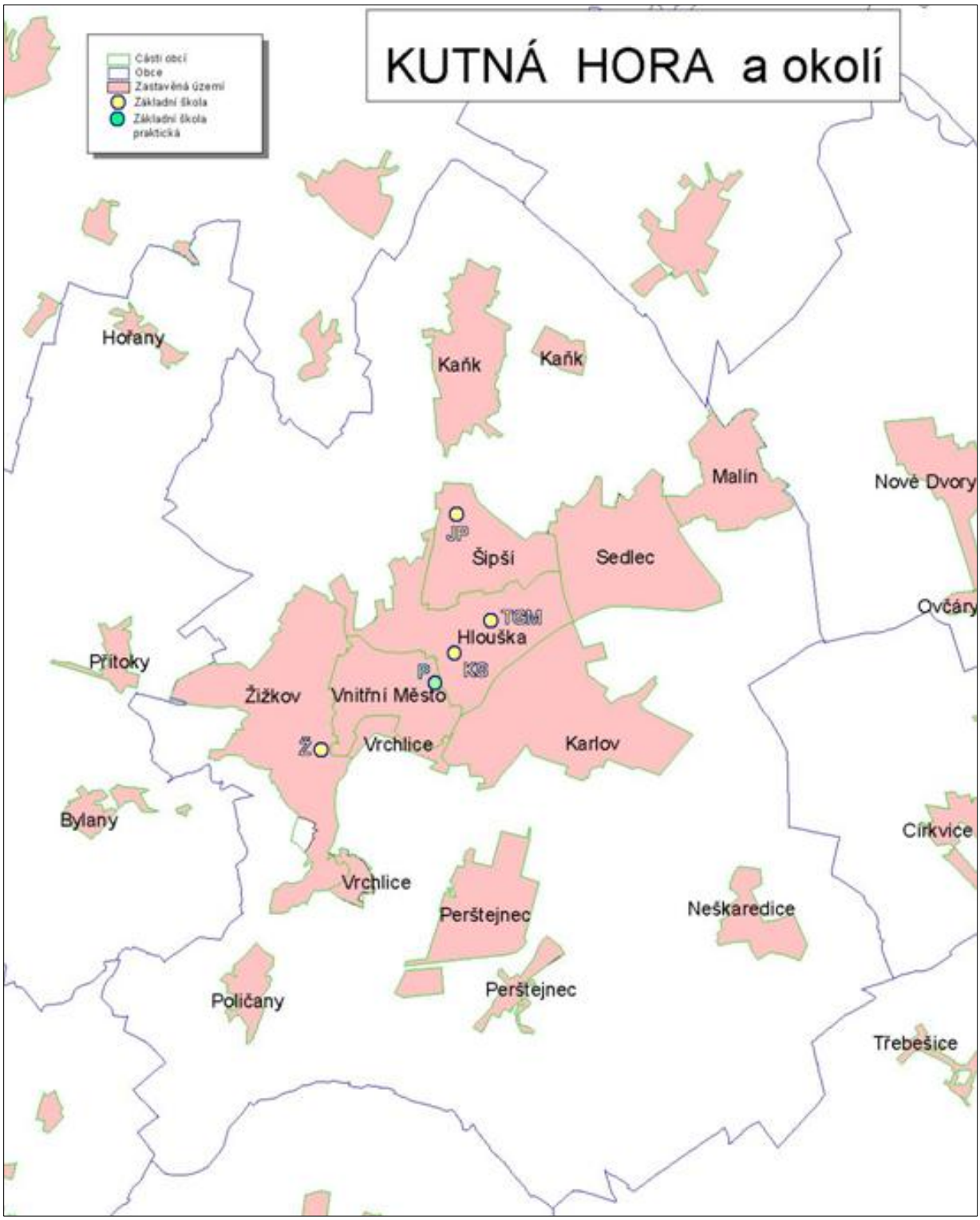
	Naplněnost	Kapacita
ZŠ KS	210	520
ZŠ TGM	458	570
ZŠ JP	370	810
ZŠ Ž	611	756
ZŠP	72	110

Dále je ve městě zřízena Základní umělecká škola. Navštěvovat lze následující střední školy: Střední odborná škola a Střední odborné učiliště řemesel, Střední průmyslová škola, Gymnázium Jiřího Ortena a Církevní gymnázium sv. Voršily (obě gymnázia zároveň poskytují osmileté vzdělání, takže na ně po 5. třídě přechází část žáků ze základních škol). Praktická škola nabízí střední vzdělávání na praktické škole dvouleté. V Kutné Hoře nalezneme také Institut celoživotního vzdělávání a jazykovou školu a Vyšší odbornou školu technického zaměření.

Z mapy na následující stránce lze vyčíst administrativní členění města a okolí. Kutná Hora sestává z dvanácti městských částí: Hlouška, Kaňk, Karlov, Kutná Hora-Vnitřní město, Malín, Neškaredice, Perštejnec, Poličany, Sedlec, Šipší, Vrchlice a Žižkov. Na mapě jsou též vidět okolní obce, ze kterých někdy děti dojíždějí do ZŠ v Kutné Hoře. Dále jsem do obrázku zakreslila polohu základních škol a Základní školy a základní školy praktické.

[1] Součástí ZŠP je základní škola, základní škola praktická a základní škola speciální, pod hlavičkou instituce je také střední Praktická škola. Základní škola a základní škola praktická vzdělává žáky s lehkým mentálním postižením (případně žáky na diagnostickém pobytu), základní škola speciální pak žáky se středně těžkým mentálním postižením. V dvouleté Praktické škole si žáci „doplní a rozšíří všeobecné vzdělání dosažené v průběhu plnění povinné školní docházky a osvojí si znalosti a manuální dovednosti potřebné k výkonu jednoduchých činností a získá tak perspektivní možnost uplatnění se v různých oblastech praktického života“. http://www.zsaprskh.cz/?page_id=82. V textu se budu věnovat pouze součásti, která nese název Základní škola a základní škola praktická.

Mapa č. 1: Městské části a okolní obce

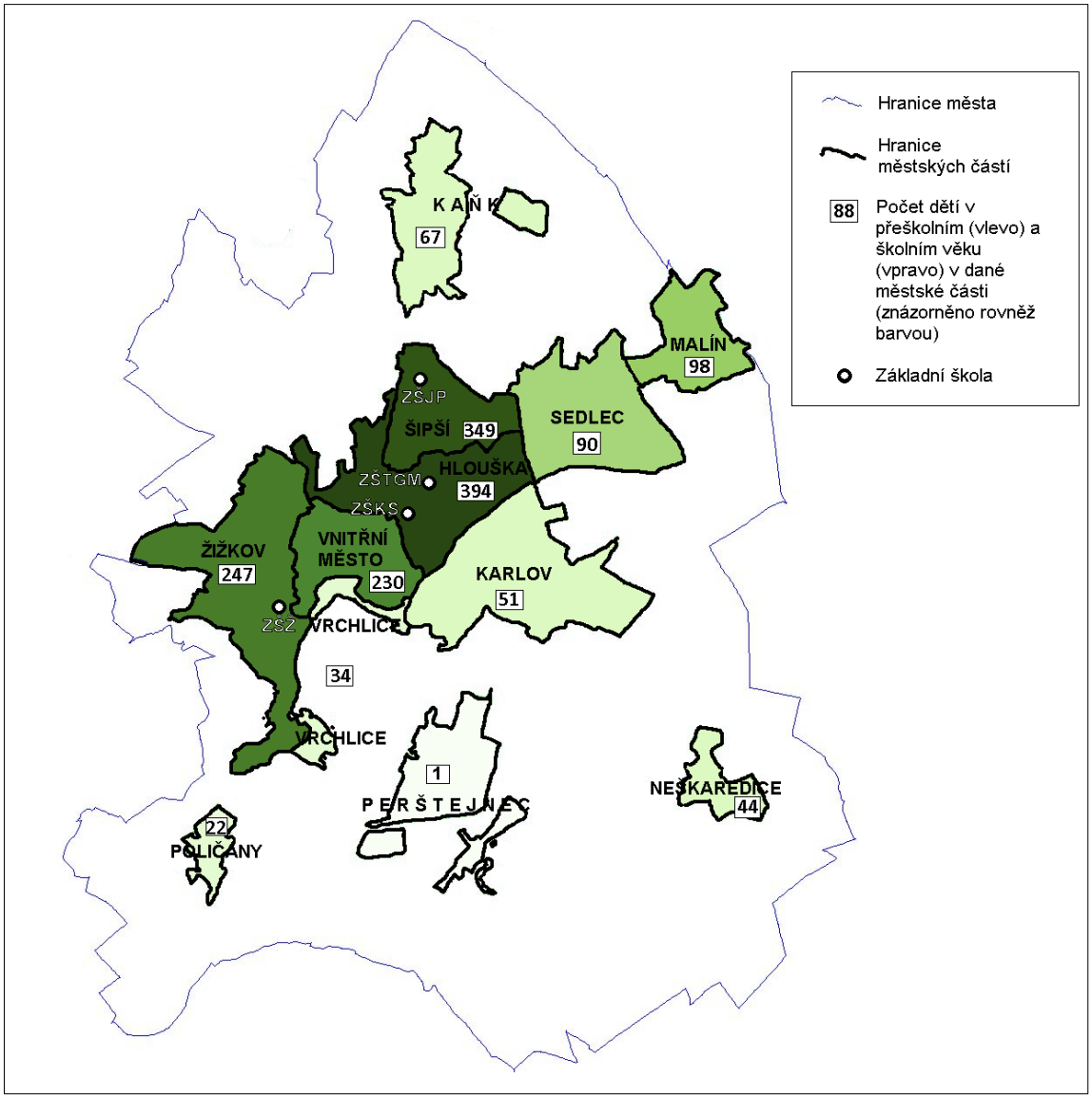

Distribuce dětí

Děti podle městských čtvrtí

Než se dostaneme k rozdělení spádových oblastí, podíváme se na rozložení dětí ve městě. V Kutné Hoře bydlelo k 27. 11. 2012 podle evidence obyvatel 1 627 dětí ve věku 7-15 let (dále s touto kategorií pracuji jako s dětmi ve školním věku, pokud si budeme vědomi, že některým dětem ve školách je ještě šest a některé patnáctileté děti už na základní škole nestudují, pro ilustraci s touto kategorií vystačíme). Nejvíc dětí ve školním věku bydlí ve čtvrtích Hlouška a Šipší, kde se také nacházejí kutnohorská sídliště. Velký počet dětí žije také ve čtvrtích Žižkov a Vnitřní město, následují se značným odstupem Malín, Sedlec, Kaňk, Karlov, Neškaredice, Vrchlice a Poličany, v Perštejnci bydlí jediné dítě ve školním věku. Pro úplnost dodávám, že do kutnohorských základních škol docházejí také děti, které nemají trvalou adresu ve městě a naopak některé kutnohorské děti navštěvují školy jinde (druhá kategorie je ovšem podle aktérů téměř zanedbatelná). Přesná čísla o počtu dětí v různém věku v jednotlivých čtvrtích a také údaje o dětech v předškolním věku naleznete v kapitole „Demografický výhled“.

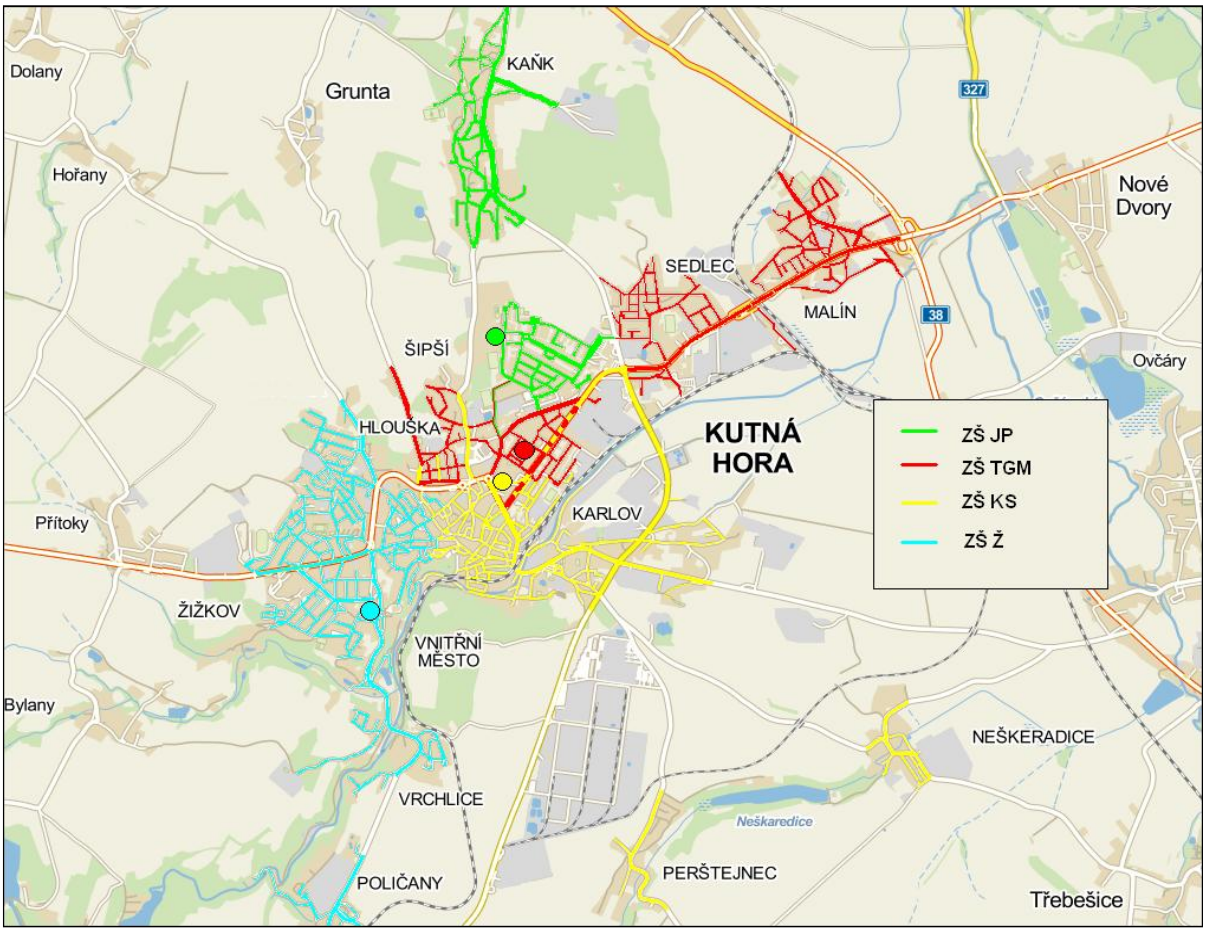
Mapa č. 2: Rozložení dětí ve školním věku podle městských částí

Spádové oblasti

Spádové oblasti čtyř kutnohorských základních škol zachycuje mapa č. 3. V následujících kapitolách jednotlivé školy představím, ukážu, nakolik se reálná distribuce žáků shoduje se spádovými oblastmi, a upozorním na některá specifika spádových oblastí. Na tomto místě je také vhodné poznamenat, že do/z Kutné Hory nejezdí žádné školní autobusy, děti se do školy dostávají pěšky, městskými autobusy, linkovými autobusy, v některých případek mohu využít železniční dopravu, určitou část dětí vozí rodiče do školy autem.

Mapa č. 3: Spádové oblasti základních škol

Profilace jednotlivých škol

Všechny základní školy poskytují žákům základní vzdělání, chtějí-li rodiče a žáky zaujmout a přilákat k zápisu právě na svoji školu, musí tak činit prostřednictvím rozšířené výuky nebo nabídky volnočasových aktivit. Hezký obrázek o školách vytvořili sami ředitelé nebo jejich zástupci na stránkách Kutnohorského deníku, kde dostaly školy před zápisem prostor se představit, další informace jsem pak sbírala při rozhovorech.

- **ZŠ Jana Palacha:** Ve zpravodaji vyzdvihuje **jazyky, informatiku a sport**. Přesně tak popsala profilaci školy i paní ředitelka. Ostatní ředitelé si někdy zaměřením ZŠ JP nejsou jisti, prý se to každý rok mění, profilace není výrazná.

- **ZŠ T. G. Masaryka:** V článku nabízí rozšířenou výuku **tělesné výchovy** a celou řadu volnočasových aktivit. Sami zástupci školy říkají, že zaměření na sport má u nich dlouhou tradici, i mezi lidmi ve městě má ZŠ pověst školy sportovní.

- **ZŠ Kamenná stezka:** Na stránkách deníku se lze dočíst o těchto přednostech: malé třídy, rodinné prostředí, **individuální přístup**, úzká **spolupráce s pedagogicko-psychologickou poradnou** a pedagogický sbor schopný pracovat jak s žáky nadanými, tak s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Podle slov ředitele se škola vlastně přizpůsobuje svým žákům, jiné zaměření nemá smysl. „Zkoušíme udělat přednost z něčeho, co je naší slabostí," řekl doslova. V tomto duchu vnímají školu i ostatní ředitelé, jsou si vědomi toho, že se zde koncentrují děti se speciálními vzdělávacími potřebami, nízký počet dětí ve třídách ale vnímají pozitivně, jelikož je to podle nich pro některé děti lepší.

- **ZŠ Žižkov:** Tuto školu mají lidé v paměti zapsanou jako matematickou školu, někteří si ovšem myslí, že to už v současnosti nefunguje, v článku se o matematice nepíše. Paní ředitelka mi při rozhovoru potvrdila, že škola rozšířenou výuku **matematiky** skutečně nabízí, navíc má také **jazyk** od první třídy (to se naopak v článku dozvíme) a rozšířenou výuku **informatiky**. Paní ředitelka dále uvedla, že jsou přidružená škola UNESCO, na historii odkazuje také text v Kutnohorském deníku.

Není bez zajímavosti, že na stránku Kutnohorského deníku, kde se prezentují základní školy, se dostala i **ZŠ a ZŠ praktická**. Paní ředitelka píše, že škola „poskytuje základní a střední vzdělání dětem a žákům se zdravotním znevýhodněním" a zve k zápisu „do první třídy a do přípravné třídy pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí". Článek nabízí dětem různé dílny, cvičnou kuchyň, počítačovou učebnu a další užitečné prostory.

Spádové oblasti a reálná distribuce žáků

Kapitola „Základní informace" zahrnovala tabulku kapacity a naplněnosti jednotlivých škol. Z čísel ovšem nelze poznat, zda má na naplněnost vliv rozložení spádů, nebo volba rodičů. Jelikož se u studujících žáků spády už nesledují, nabízely se ke zkoumání vztahu spádových oblastí a reálné distribuce údaje ze zápisů do prvních tříd. Právě v tomto okamžiku totiž školy sledují, jestli spádové oblasti odpovídají, aby se mohly vzájemně informovat a na žádné dítě se nezapomnělo. Tabulky a schéma na následující straně tedy nezachycují reálné rozložení dětí ve škole nebo ročníku 2012/2013[2], ale vypovídá o tom, kam rodiče v únoru 2012 přivedli své dítě, ať už se řídili vzdáleností od domova, blízkostí svého pracoviště, dopravní dostupností nebo kvalitou či pověstí školy. Svým způsobem tedy mohou tato čísla lépe vystihovat preference rodičů při výběru školy. V tabulkách je zaznamenáno, kolik dětí z jaké spádové oblasti přišlo k zápisu na každou jednotlivou školu.

[2] Některé děti dostaly odklad, některé rodiče přihlásili dodatečně.

Tabulka č. 2: Počet dětí na jednotlivých školách podle spádových oblastí (zápisy 2012)

ZŠ Kamenná stezka

Vlastní	17
ZŠ TGM	9
ZŠ JP	2
ZŠ Ž	1
Jiné	6
Mělo přijít	39
Přišlo	35

ZŠ T. G. Masaryka

Vlastní	32
ZŠ KS	11
ZŠ JP	13
ZŠ Ž	0
Jiné	0
Mělo přijít	64
Přišlo	56

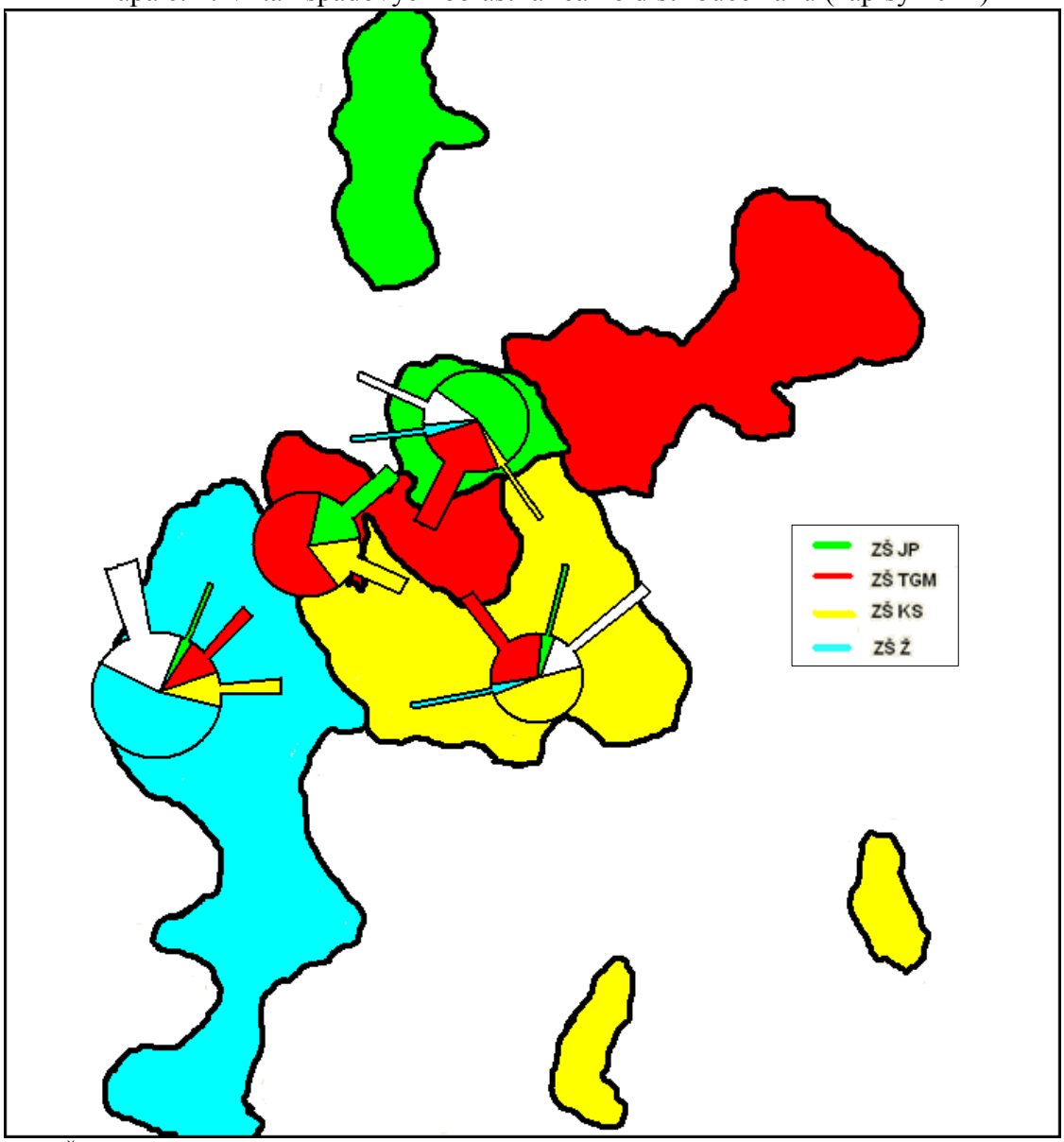
ZŠ Jana Palacha

Vlastní	29
ZŠ KS	2
ZŠ TGM	15
ZŠ Ž	3
Jiné	7
Mělo přijít	46
Přišlo	56

ZŠ Žižkov

Vlastní	46
ZŠ KS	9
ZŠ TGM	8
ZŠ JP	2
Jiné	20
Mělo přijít	50
Přišlo	85

Mapa č. 4: Vztah spádových oblastí a reálné distribuce žáků (zápisy 2012)

Popisek: Šipky vyjadřují porušování spádových oblastí. Kruhy představují jednotlivé školy, jejich velikost pak počet dětí, které přišly k zápisu. Pokud se výplň kruhu shoduje s barvou území, jedná se o děti, které mají adresu ve spádové oblasti dané školy. Ostatní díly kruhu (a zároveň hroty šipek) vyjadřují poměry dětí z různých jiných spádových oblastí a jejich barva odpovídá spádu, kam děti podle rozdělení patří. Bílá barva náleží dětem, které nebydlí ve městě Kutná Hora, a spádově tedy nepatří do žádné ze sledovaných škol. Tloušťky šipek jsou odrazem počtu dětí. Schéma tedy umožňuje hodnotit jak význam dětí z jiné školy pro školu přijímající (hroty šipek), tak význam přesunu určitého počtu dětí pro systém spádových oblastí jako celek (tloušťka šipek).

Z tabulek je patrné, kolik dětí mělo přijít k zápisům, pokud by se rodiče řídili spádovými oblastmi. Srovnáme-li tato čísla s posledním řádkem tabulky, dospějeme k závěru, že nejvíce dětí přišlo v roce 2012 ze spádové oblasti ZŠ TGM, což škole zajistilo i přes jistý odliv žáků slušnou naplněnost prvních tříd. ZŠ JP má silně naddimenzovanou kapacitu (na což upozorňovali i aktéři při rozhovorech, měla to být škola pro lidnaté sídliště, nakonec tu ale tolik lidí nebydlí), dětí náležejících do jejich spádové oblasti se u zápisů objevilo poměrně málo, přesto se díky přílivu dětí z jiných škol ve městě i mimo něj udržela na stejné úrovni jako ZŠ TGM a vůči svému spádu si polepšila. Ze spádové oblasti ZŠ KS přišlo k zápisům vůbec nejméně dětí, k zápisu na tuto školu se jich pak dostavilo ještě méně. ZŠ Ž má spádovou oblast průměrnou, počet dětí u zápisu ovšem výrazně převyšoval počty ostatních škol. ZŠ Ž si udržela téměř všechny děti ze svého spádu a přilákala jich velký počet i odjinud. Z čísel je patrné, že ZŠ Ž a do jisté míry také ZŠ JP patří ke školám, které se těší oblibě rodičů, zatímco ZŠ TGM a ZŠ KS jsou méně vyhledávané. Jedná-li se o dlouhodobější trend, naznačí blížící se zápisy na rok 2013/2014.

Ze schématu je zřejmé, že děti, které přišly k zápisu do školy, do které spádově patří, tvoří na všech školách přibližně polovinu (v ZŠ KS je to o něco méně než polovina, v ZŠ TGM tvoří děti ze spádové oblasti školy naopak dokonce čtyři sedminy). Mimokutnohorské děti představují významnou složku především v ZŠ Ž a částečně také v ZŠ JP a ZŠ KS. Jedná se o děti z okolních obcí, které nespadají pod Kutnou Horu a také děti s trvalými adresami v jiných velkých městech (častěji se objevuje Kolín a Čáslav). Významné vzájemné výměny žáku probíhají mezi ZŠ TGM a ZŠ JP a mezi ZŠ TGM a ZŠ KS. Mezi ZŠ Ž a ZŠ JP a ZŠ KS a ZŠ JP naopak dochází jen k minimálním nebo žádným výměnám. Vztahy ZŠ Ž a ZŠ TGM a ZŠ Ž a ZŠ KS vyznívají ve prospěch ZŠ Ž.

Přestupy

Údaje o přestupech byly nedostatečné a z dodaných podkladů se mi nepodařilo získat nic, co by vedlo k jasným závěrům. Proto budu vycházet v tomto případě z rozhovorů. Kromě přechodu na výběrovou školu, tedy víceleté gymnázium, přestupu na ZŠP a stěhování může být příčinou změny školy nespokojenost žáka nebo rodiče se školou stávající, respektive přesvědčení, že na jiné škole by se dítěti vedlo lépe. Důvodů může být celá řada, pro výzkum je ovšem podstatné, jestli je oním impulsem nevhodné prostředí pro žáka se speciálními vzdělávacími potřebami či naopak prostředí, ve kterém se koncentruje příliš mnoho problémů. Oba případy jsem zaznamenala. Na ZŠ KS přecházejí děti, které potřebují menší kolektiv a individuální přístup (nemusí jít tedy jen o sociální problémy, ale i o problémy zdravotní nebo psychické). Svou roli v tom sehrává i Pedagogicko-psychologická poradna (dále PPP), která dětem právě takové prostředí doporučí. Existenci několika podobných případů potvrdili jak v ZŠ KS, tak v ZŠ TGM (představitelé jedné z těchto škol vyjádřili kritiku poradny s tím, že jim její postup ubírá žáky, šlo o žáky s poruchami učení a chování). V poradně o případech také vědí, hájí se ovšem tím, že nikdy nedoporučují konkrétní školu, pouze popisují podmínky, ve kterých by se dítě cítilo lépe. Ze ZŠ naopak podle slov ředitele a zástupkyně odcházejí děti, jejichž rodičům se nelíbí větší počet Romů ve třídě nebo se zkrátka zaleknou pověsti školy pro jakkoliv znevýhodněné a chtějí dát dítě na „normální školu“. V obou směrech se zatím patrně jedná o jedno, dvě děti za rok.

Zajímavý je také postřeh ředitelky ZŠ JP. Prý k nim teď chce přestoupit několik dětí, které byly v PPP (poradna je ve stejném komplexu jako škola) a škola se jim líbila, jelikož je tam klid a méně dětí ve třídách. Škola ovšem ne všechny takové děti přijme, více dětí např. s poruchami učení v jedné třídě už představuje problém. V ZŠ Ž zase zaznamenali případ, kdy mělo dítě u nich hodně neomluvených hodin, škola to chtěla řešit a matka se rozhodla přemístit potomka na Kamennou stezku v domnění (patrně nesprávném), že tady záškoláctví

tak přísně posuzovat nebudou. Obdobný případ zaznamenali také na ZŠ TGM, rodiče vyřešili záškoláctví přestupem do ZŠ v Kolíně.

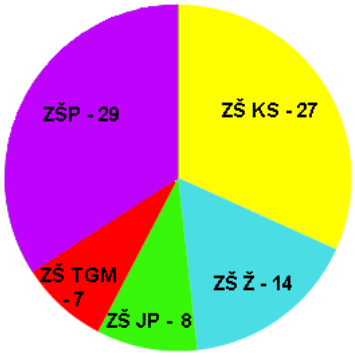
Ze ZŠP máme k dispozici pouze tabulku s údaji o dětech, které ředitelka označila jako romské. Z té lze vyčíst, že několik dětí v posledních letech přestoupilo z běžných ZŠ k nim, což potvrzují i zástupci ostatních škol (hovoří i o dětech neromských). Častěji ovšem chodí děti do ZŠP už od první třídy, přestupy jsou méně časté. Zároveň je na praktické škole v současné chvíli 7 nebo 8 dětí na diagnostickém pobytu[3], o jejich případném přestupu se teprve rozhodne. Ředitelka praktické školy potvrdila, že někteří rodiče z majority nechtějí své dítě dát k nim, i když by to potřebovalo, jelikož je ve škole hodně Romů. Jde tedy naopak o případy, kde byl přestup spíše žádoucí, ale nedojde k němu. K této škole se ještě vrátím v samostatné kapitole.

Romské děti na ZŠ

Nyní se zaměříme na počet romských dětí na jednotlivých základních školách, tedy ukazatel, který může ovlivňovat rodiče ve výběru školy. Požádala jsem zástupce škol o odhady počtu romských dětí v jednotlivých třídách. Jejich dojem pochopitelně nejenže nemusí odpovídat realitě, ale nemusí ani přesně odpovídat tomu, jak by situaci hodnotil někdo jiný, každý aktér může vycházet z jiné definice „romství“, někdo se orientuje podle jména, jiný podle vzhledu, další podle projevů dítěte apod. Přesto se domnívám, že získaná čísla o situaci dobře vypovídají, jednak proto, že rozdíly jsou významné, jednak z toho důvodu, že ač se kategorie „romský původ“ mnohým nezamlouvala, na otázku „Kolik máte ve škole romských dětí?“ odpovídali všichni bez předchozí přípravy a pohotově přesným číslem.

Čísla[4] zachycená na koláčovém grafu níže nepůsobí až tak dramaticky, větší rozdíly ale získáme, když vztáhneme počet k celkovému počtu dětí ve škole, jak to činí tabulka č. 3.

Graf č. 1: Počet romských žáku na školách

Tab. č. 3: Procento romských žáků na školách

ZŠ	Počet romských dětí z celkového počtu	V procentech
KS	27/210	12,9 %
Ž	14/611	2,3 %
JP	8/371	2,2 %
TGM	7/458	1,5 %
ZŠP	29/72	40,3 %

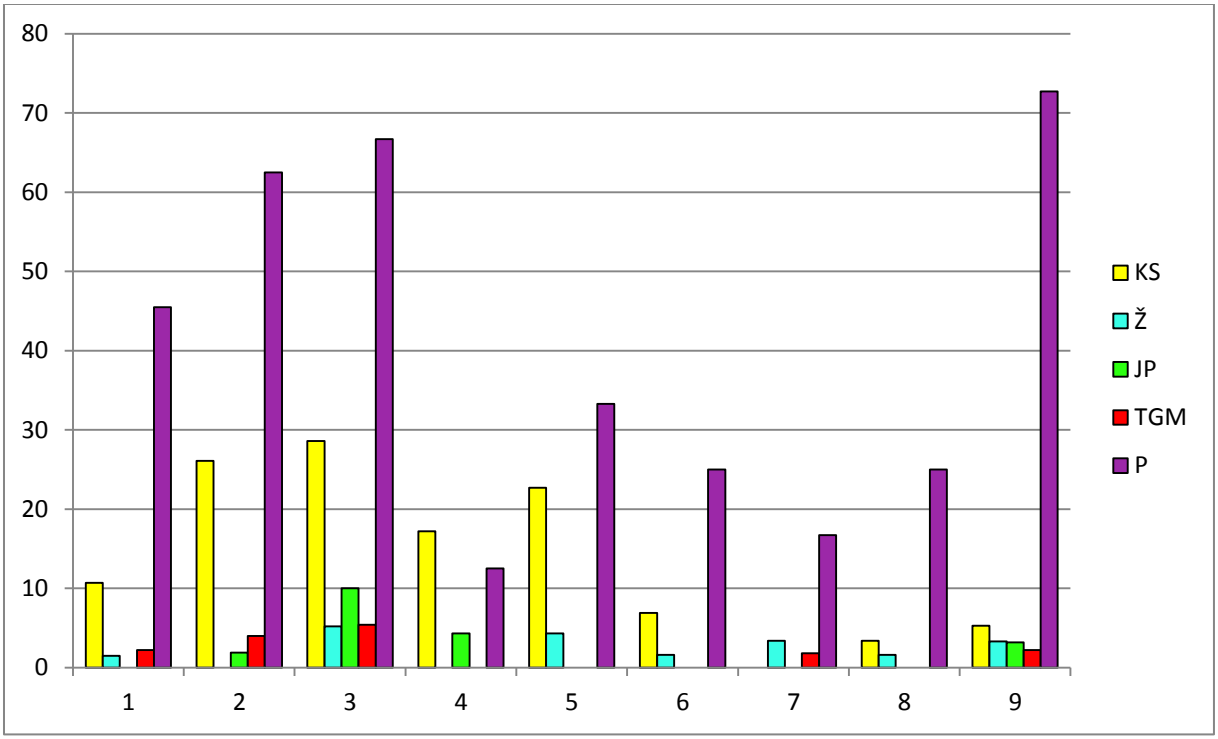
Vyjádření v procentech je zásadnější, neboť rodiče nezkoumají, kolik romských dětí je ve škole, ale kolik jich může být ve třídě. V případě Kamenné stezky jsou ve třídě (navíc malé) průměrně 2-3 romské děti, vezmeme-li pak pouze první stupeň, číslo se blíží dokonce 4 (3,8), zatímco v dalších školách to vychází přibližně na jedno romské dítě v každé druhé třídě a méně.

[3] Dítě je na určitou dobu umístěno na základní školu praktickou, ale není zapsáno jako její žák. Cílem je upřesnění diagnózy.

[4] Mezi 8 romskými dětmi na ZŠ Jana Palacha je i několik dětí označených třídními učiteli jako „poloromové“. Číslo udávající počet romských žáků na ZŠP je podle zástupců neziskových organizací podhodnocené (nemusí jít o záměr, ale například o hodnocení romství podle vzhledu), tomu nasvědčuje i rozdíl mezi počtem neškaredických romských dětí, který uvedla škola, a počtem těchto dětí, který vzešel z průzkumu lokální konzultantky z Agentury pro sociální začleňování (viz dále).

Graf č. 2 zachycuje, jaké procento romských dětí je podle subjektivního odhadu vedení školy nebo třídních učitelů na školách v jednotlivých ročnících. Z grafu je velmi dobře vidět význam romských dětí na ZŠP. Vyšší procento dětí, které jsou označovány jako romské, je také v ročnících ZŠ Kamenná stezka, a to především na prvním stupni. Tento nepoměr mezi prvním a druhým stupněm není vysvětlitelný ani přestupy na jiné školy, ani případy, kdy žáci ukončili studium dříve než v devátém ročníku. Rodiče romských dětí pro své potomky vybírají ZŠ Kamenná stezka častěji než dříve. Přístup rodičů dobře ilustruje příhoda, kterou mi vyprávěli v ZŠ TGM. Jednou prý přišla k zápisu romská rodina a po chvíli budovu opustila se slovy: „To není ta naše škola.“ Paní ředitelka ze ZŠP se zase podivovala, že dává romská rodina ze sídliště děti do ZŠ KS, i když to mají tak daleko. Rodiče jí to vysvětlili tím, že „to je škola pro ně“. Ředitel ZŠ KS se zase domnívá, že pověst romské školy odrazuje rodiče dětí z majority, takže pak zapisují děti raději jinam. Většina aktérů hovoří v této souvislosti o „pověsti“, „setrvačnosti“, „návyku“ apod. Přičteme-li k tomu skutečnost, že při této Základní škole je zřízena přípravná třída, do které momentálně dochází dalších 8 romských dětí (z 8), lze předpokládat, že tomu tak bude i v budoucnu. Předpokládají to i zástupci jednotlivých škol, s nimiž jsem vedla rozhovory.

Graf č. 2: Procento romských žáků v ročnících

Setkala jsem se také s názorem, že na ZŠ Ž a ZŠ JP chodí „integrovanější“ romské děti. Vyjádřili se tak i zástupci těchto škol, ředitelka ZŠ Ž dokonce uváděla příklad romského chlapce, který chodí do matematické třídy. Je ovšem zajímavé, že valná většina romských dětí v tabulkách od všech škol je označena rovněž za sociálně znevýhodněné. Je tu tedy jistý rozdíl mezi tím, co ředitelé a zástupci říkají, a tím co zaznamenali do tabulek. To lze jistě vysvětlit stereotypním předpokladem autora tabulky (ředitele, zástupce, třídního učitele), že romské dítě rovná se dítěti se sociálním znevýhodněním. Domnívám se však, že vysvětlení spočívá ještě v něčem jiném. Přestože rozdíly mezi romskými rodinami jsou jistě velké, nezdá se, že by na jednu školu chodili sociálně vyloučení Romové a na jinou ti integrovaní. Např. na ZŠ Ž chodí několik dětí ze sociálně vyloučené lokality v Bartolomějské ulici (viz dále). Spíše to lze interpretovat tak, že v případě škol, které mají nižší počet romských dětí, se ředitelům a

zástupcům sociální problémy školy jako celku nejeví tak dramaticky, i když je jednotlivé děti mají. Tomu by nasvědčovala také skutečnost, že na ZŠ KS jsou si sociálních problémů svých žáků daleko více vědomi a otevřeně o nich v rozhovoru mluvili.

Děti se sociálními problémy

Vymezit děti se sociálními problémy je velmi nesnadný úkol. Jelikož jednoznačný postup neexistuje, pokusila jsem se uplatnit několik přístupů, a získat tak ucelenější obrázek. V první řadě jsem poprosila zástupce škol, aby v tabulkách uvedli, které děti jsou podle nich sociálně znevýhodněné. Dále jsem použila údaje o záškoláctví jako jeden z ukazatelů sociálních problémů. Nakonec jsem se na otázku podívala z druhé strany – vytipovala jsem sociálně vyloučené lokality a zjišťovala jsem, kam odtud chodí děti do školy. Přínosné by bylo zjištění, do kterých škol chodí klienti OSPOD, orgán však údaje bohužel neposkytl.

Subjektivní odhad pracovníků škol:

Požádala jsem školy rovněž o informace o dětech se sociálním znevýhodněním, tvůrci tabulek nevnímali tuto kategorii jako diagnózu od pedagogicko-psychologické poradny, ale jako kategorii subjektivní (například v ZŠ KS brali sociální znevýhodnění jako diagnózu jen v případě dětí v přípravné třídě, kde je takový verdikt PPP potřebný pro zařazení, například u dětí, které dnes chodí do první třídy a přípravnou třídou prošly, už ale sociální znevýhodnění nefiguruje, u většiny je nahradila kolonka „Rodina se sociálními problémy“). Řídili se například schopností rodičů hradit různé výlety a pobyty nebo projevy žáka v hodinách a mezi vrstevníky. Je tu tedy riziko, že si každý nastavil hranici jinde, které je třeba mít na paměti. Výsledné počty jsem zaznamenala do následující tabulky.

Tabulka č. 4: Procento dětí se sociálními problémy (podle pracovníků škol)

ZŠ	Počet dětí se sociálními problémy	V procentech
KS	69/210	32,9 %
Ž	16/611	2,6 %
JP	16/371	4,3 %
TGM	1/458	0,2 %
P	asi 40/72	55,6 %

Rozdíl mezi dvěma jen pár set metrů od sebe vzdálených škol je v tomto případě propastný. Čísla sama o sobě nám samozřejmě neřeknou, nakolik se děti se sociálními problémy skutečně koncentrují na jedné škole a opomíjejí školu druhou, do jaké míry je rozdíl způsoben zájmem či nezájmem vedení o sociální situaci dětí, či zda se nejedná pouze o onen rozdíl ve vnímání kategorie. Přesto podle mého názoru uvedená čísla dokumentují nerovnoměrné rozložení sociálně znevýhodněných dětí na jednotlivých školách.

Paní ředitelka ZŠP označila 20 z 29 romských dětí za sociálně znevýhodněné a řekla, že z neromských dětí je v této kategorii téměř polovina, celkem se tedy dostáváme k počtu přibližně 40 dětí, což činí 55,6 % všech dětí na této škole. Je tu tedy patrná souvislost sociálních podmínek dítěte a jeho diagnostikováním coby mentálně postiženého, a tedy zařazením na ZŠP.

Záškoláctví:

Faktorem, který může prozradit mnohé o zázemí dětí a který zároveň výrazně ovlivňuje jejich šanci ve vzdělávacím systému uspět, je záškoláctví. Záškoláctví se se sociálním vyloučením nepřekrývá stoprocentně, je ale jakýmsi indikátorem rodinných či sociálních problémů a jeho zmapování může přispět k objektivnějšímu uchopení problému.

První podobou záškoláctví jsou skutečně neomluvené hodiny. Praxe je taková, že přesáhne-li jejich počet 25, informují školy OSPOD. Kurátorka OSPOD pak komunikuje s rodiči a může přistoupit i k odebrání dávek, v nejtěžších případech může orgán děti rodině odejmout. Vedoucí OSPOD mi sdělila, že v minulosti některé školy hlásily případy záškoláctví pozdě (nechtěla však prozradit které). Pokud se orgán o případu dozví na konci školního roku, nemá už mnoho možností, jak situaci řešit. V tomto roce prý však už všechny školy hlásí záškoláctví řádně. Z pohledu škol je zase nedostatečná práce OSPOD. Po nahlášení se zástupci škol už nedozvídají, jak je případ řešen, nevědí jestli OSPOD nic nepodniká, nebo je pouze neinformuje. Příliš aktivní nejsou v tomto ohledu podle škol ani neziskové organizace. Vedoucí předškolního klubu (viz dále) vyprávěla, že se k nim občas dostane dítě, o kterém matka tvrdí, že ještě nechodí do školy, a pak se zjistí, že už je třeba ve druhé třídě. Vedoucí klubu pak samozřejmě pošle dítě do školy a neumožňuje mu trávit dopoledne u nich. Ke srovnání mezi školami může posloužit počet neomluvených hodin na žáka za rok (poslední celý rok je 2011/2012) a počet dětí s neomluvenými hodinami.[5] Oba údaje zachycuje tabulka č. 5.

Druhou podobou záškoláctví je tzv. skryté záškoláctví, tedy případy, kdy rodiče nebo i lékař žáka omluví i v případě, že důvody pro absenci nejsou dostatečné. Podle zástupců škol, OSPOD i neziskových organizací je právě tato forma záškoláctví daleko nebezpečnější, častější a zároveň méně řešitelná. Částečně nám ke srovnání rozšíření skrytého záškoláctví na jednotlivých ZŠ může posloužit údaj o počtu omluvených hodin (opět viz tabulka č. 5). Pravdou ale zůstává, že tento typ zanedbávání školní docházky nelze monitorovat a odstraňovat bez těsné spolupráce škol, OSPOD, neziskových organizací a intenzivní komunikace těchto institucí s rodiči.

Tabulka č. 5: Počet omluvených a neomluvených hodin

ZŠ	Počet omluvených hodin na žáka 2011/2012	Počet neomluvených hodin na žáka 2011/2012	Počet žáků s neomluvenými hodinami
KS	120,9	0,9	1 (0,5 %)
Ž	42,0	0, 1	3 (0,5 %)
JP	49,41	0,7	8 (2,2 %)
TGM	39,2	0,1	9 (2,0 %)
ZŠP	276,6	2,3	19 (26,4 %)

Pokud bychom tedy použili záškoláctví jako faktor vypovídající o sociálním zázemí dětí (i když na čísla má jistě také vliv přístup samotné školy), byla by výrazně největší koncentrace dětí se sociálními problémy na ZŠP. A to i přesto, že je, podle slov paní ředitelky i zástupců neziskových organizací, přístup této školy k záškoláctví nadstandardní (sami

[5] Všechny hodiny může mít na svědomí jeden žák (případ ZŠ KS), v takovém případě by byl počet neomluvených hodin zavádějící, a je tedy třeba ho doplnit údajem o počtu žáků, kteří mají neomluvené hodiny.

zaměstnanci prý jezdí do rodin a hlídají docházku žáků). I tento pohled tedy potvrzuje, že na ZŠP se koncentrují děti se sociálními problémy. Co se týče ostatních škol, stojí za povšimnutí úspěch ZŠ KS, na které měl neomluvené hodiny jediný žák. Číslo bych neinterpretovala jako zpochybnění přítomnosti dětí se sociálním znevýhodněním, ale spíše jako důslednost vedení, kterou pan ředitel také proklamoval. Tomu nasvědčují i údaje o omluvených hodinách – ZŠ KS má ze všech běžných ZŠ výrazně nejvyšší počet omluvených hodin na žáka, což by mohlo ukazovat na skryté záškoláctví. Pan ředitel potvrdil, že má v některých případech toto podezření a podal zprávu OSPOD, ačkoliv se jednalo o hodiny omluvené.[6]

Děti ze sociálně vyloučených lokalit[7]:

Rozhodla jsem se tedy vytipovat sociálně vyloučené lokality ve městě a srovnat je s adresami dětí získanými od škol. Vyšla jsem z průzkumu Agentury pro sociální začleňování (dále Agentura) a ptala se aktérů, se kterými jsem dělala rozhovory. Zjistila jsem, že místa, která lze takto označit, se v rámci Kutné Hory neustále proměňují. Poté, co jsem obvolala správce ubytoven a lokální konzultantka z Agentury mi sdělila výsledky lednového průzkumu, jsem dospěla k tomuto závěru: V době, kdy byl prováděn výzkum (tedy v listopadu a prosinci 2012 a lednu 2013), bydlely sociálně vyloučené děti na městských ubytovnách Trebišovská a Vítězná a na soukromé ubytovně Lorec, dále v ulici Bartolomějská, v jednom domě v Masarykově ulici ve vesnici Neškaredice, přičemž právě docházelo k odlivu rodin z Neškaredic a nárůstu obyvatel na ubytovně Lorec (podle terénního pracovníka Charity se ovšem nejedná o přímý přesun z Neškaredic na Lorec, ale o složitější migrační procesy).

Mapování dále ztěžovala skutečnost, že se v mnoha případech neshodovaly trvalé a přechodné adresy rodin a školy často neznaly povahu adres, které měly v záznamech (osobně se domnívám, že trvalé bydliště se řeší pouze u zápisů do prvních tříd a pak už se uvádí adresa kontaktní), Základní škola a základní škola praktická pak dokonce eviduje pouze aktuální adresy a o trvalé se nezajímá, neboť není městskou institucí a spádové oblasti se jí netýkají. Výsledek kombinace různých informací, který předkládám na následujících řádcích, však přesto považuji za vypovídající.

Ve třech základních školách – ZŠ TGM, ZŠ Ž a ZŠ JP – přesné adresy neposkytli, nicméně tvrdili, že děti z ubytoven nemají, nebo jen velmi výjimečně. Následující údaje se tedy budou týkat Základní školy Kamenná stezka a Základní školy a základní školy praktické. Ze srovnání údajů o počtu dětí na ubytovnách, které jsem získala od správců, a údajů o počtu dětí v těchto dvou školách vyplývá, že odhad prve jmenovaných tří škol byl správný a že na ně děti z ubytoven v podstatě nechodí.

- **Ubytovna Lorec:** Podle informací správcové bydlí na ubytovně 20-25 dětí, z toho asi polovina ve školním věku, trvalou adresu v místě bydliště zde nemá žádné dítě (rodiny prý bývají hlášené v Ovčárech, Nových Dvorech, Neškaredicích, na Městském úřadě a dalších místech). Všechny děti na ubytovně Lorec jsou romské. Z tabulek od škol vyplynulo, že dětí ve školním věku bydlí na této ubytovně 11 (čtyři další pak chodí do přípravné třídy na ZŠP). Spádově patří ubytovna pod Základní školu T. G. Masaryka, všechny děti však chodí do Základní školy a základní školy praktické a bylo jim diagnostikováno mentální postižení, v deseti případech lehké,

[6] Příklady z jiných měst (Bílina, Přerov) ukazují, že se záškoláctvím dá pracovat. Některé postupy lze vyčíst také z příručky: VESELÁ, M., POSPÍŠILOVÁ, K., MAZEL, M., BALABÁNOVÁ, H.: Sociální vyloučení: Dobrá praxe a řešení (Manuál pro obce). Společně k bezpečí. Praha: 2009.

[7] Vymezení sociálního vyloučení viz Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a komunit v české republice a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti (tzv. Gabalova zpráva). 2006. http://www.esfcr.cz/mapa/pojmy.html.

v jednom střední. Je velmi nepravděpodobné, že by se na jedné ubytovně sešly pouze rodiny, jejichž děti mají IQ nižší než 70. Příklad ubytovny Lorec tedy ukazuje, že do výsledků diagnostiky se promítají sociální problémy, případně zájem rodičů či dalších aktérů.

- **Ubytovna Trebišovská:** Na této ubytovně bydlí podle informací oddělení správy nemovitostí Městského úřadu 11 dětí v předškolním věku a 8 dětí ve věku 7-14 let. Z těchto osmi dětí jich zde má sedm trvalou adresu. Čtyři děti (z toho dvě romské) z této ubytovny dochází podle seznamů ze škol na Základní školu Kamenná stezka a 2 další (obě romské) do přípravné třídy zřízené při této škole, 2 pak na Základní školu a základní školu praktickou (údaj z Městského úřadu, podle tabulky ze ZŠP je zde z této ubytovny jen jeden žák, a to žák romský). Velkou záhadou se ukázalo být zařazení ubytovny Trebišovská do spádové oblasti některé ze škol. Ulice je rozdělena mezi dvě školy, přičemž ZŠ TGM náleží č. p. 518-534 a ZŠ KS č. p. 604-608. Ubytovna má č. p. 609, a nespadá tedy pod žádnou školu. Tuto situaci potvrdila i referentka z odboru školství Městského úřadu.

- **Ubytovna Vítězná:** Další městská ubytovna se nachází ve čtvrti Sedlec, tedy ve spádové oblasti Základní Školy T. G. Masaryka. Podle oddělení správy nemovitostí tu najdeme 6 dětí ve věku 0-6 (5 trvalých adres) a 6 dětí ve věku 7-14 (4 trvalé adresy). Polovina dětí chodí do ZŠ Kamenná stezka (všechny děti romské) a polovina do ZŠP (též všechny romské).

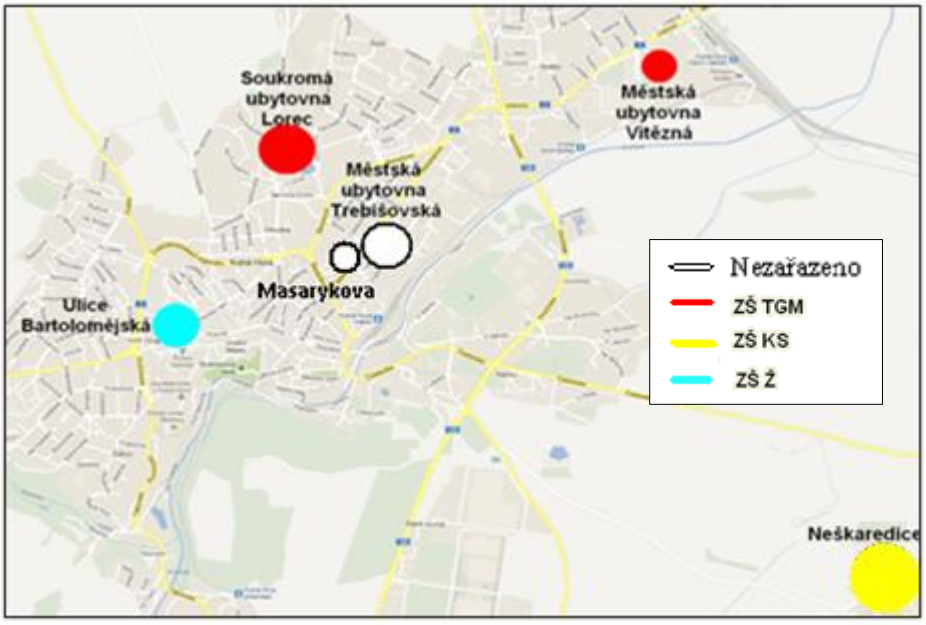
- **Neškaredice:** Vesnice byla donedávna těžištěm sociálního vyloučení v Kutné Hoře, průzkum z roku 2010 udával, že ve vesnici žije asi 300 lidí a z toho polovina jsou sociálně vyloučení Romové. V době, kdy byl prováděn výzkum, docházelo k emigraci romských obyvatel z tohoto území a situace se neustále měnila. Podle šetření, které v lednu 2013 prováděla lokální konzultantka Agentury, žilo ve vesnici 51 Romů. Pokud vyjdeme z tabulek od škol, jsou Neškaredice uvedeny jako adresa 6 dětí v ZŠ KS, přičemž 4 z nich jsou označeny jako sociálně vyloučené a 2 také jako romské. Na tuto školu též spádově patří, většina jich je ale na ZŠP, podle údajů školy se jedná konkrétně o osm romských dětí. Čísla, která získala lokální konzultantka z Agentury přímo od neškaredických rodin jsou o něco vyšší. Dětí ve školním věku je podle tohoto šetření 17, z toho 3 chodí na ZŠ KS a 14 na ZŠP. Druhý zdroj je pravděpodobně přesnější, neboť romství je v tomto případě určeno podle rodinné příslušnosti, nikoliv podle vzhledu, jména apod.

- **Bartolomějská ulice:** Žije zde několik romských rodin se sociálními problémy. Ulice patří pod ZŠ Žižkov. Údaje o dětech mám pouze od škol, přičemž z tabulek od škol plyne, že do ZŠ KS žádné sociálně vyloučené dítě z této lokality nedochází, pravděpodobnost že by chodily do ZŠ TGM nebo ZŠ JP je vzhledem ke vzdálenosti a počtu sociálně vyloučených Romů na školách velmi malá. Tři děti dochází do ZŠ Ž, kam spádově patří, tři potom navštěvují ZŠP.

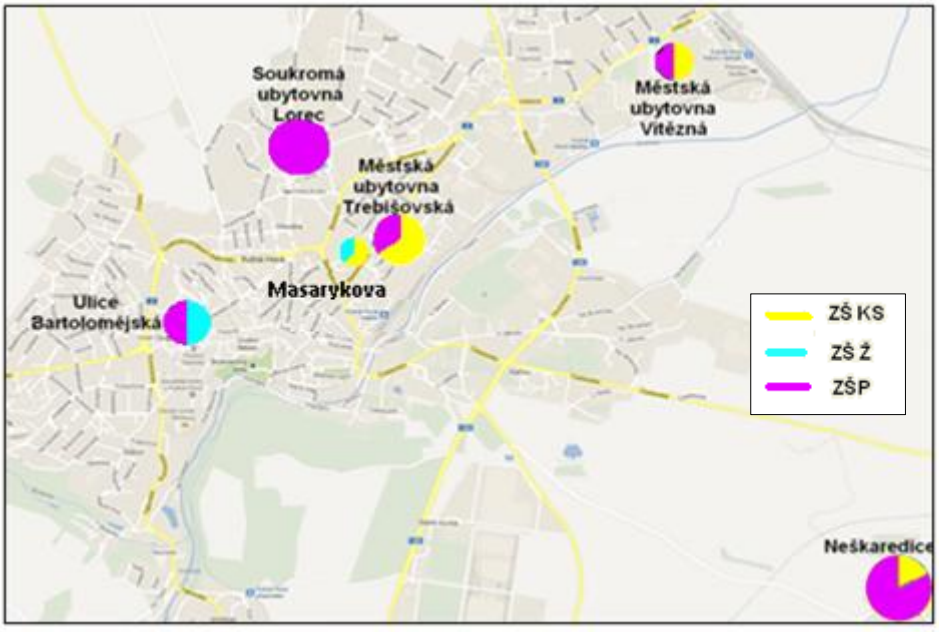
- **Dům v ulici Masarykova:** Jedná se o další adresu, která není zařazena do systému spádových oblastí. Bydlí tu čtyři romské rodiny. Informace o počtu dětí ve školním věku a školách, kam děti docházejí, získala od rodin lokální konzultantka Agentury. Děti ve školním věku jsou tu tři, dvě chodí na ZŠ KS, jedno na vzdálenější ZŠ Ž. Toto zjištění odpovídá i tabulkám od škol.

Mám-li tedy situaci shrnout, Základní škola Jana Palacha se sociálně vyloučenými lokalitami víceméně nepřijde do styku, neboť se nenacházejí v její spádové oblasti. ZŠ Žižkov se podařilo udržet polovinu sociálně vyloučených dětí ze své spádové oblasti a přilákala i jedno dítě z lokality nezařazené. ZŠ TGM má ve své spádové oblasti hned dvě velké ubytovny, děti však končí v ZŠP a v menší míře také v ZŠ KS. ZŠ KS tedy převzala část dětí ze spádové oblasti ZŠ TGM, k tomu má pak pod sebou Neškaredice a „zvykově" také ubytovnu Trebišovská a částečně také dům v Masarykově ulici, přičemž se jí daří poměrně významnou část dětí udržet, část pak dochází do ZŠP. Domnívám se, že tato kapitola potvrzuje, že ZŠ Kamenná stezka je školou, které se nejvíce daří udržet sociálně vyloučené děti v hlavním vzdělávacím proudu. O nadměrném zastoupení sociálně vyloučených dětí na ZŠP pak vůbec není pochyb. Následující mapy vyjadřují shrnutí graficky. Mapa č. 5 zachycuje, kam by měly děti chodit podle spádů, zatímco Mapa č. 6 zobrazuje, kam reálně chodí.

Mapa č. 5: Sociálně vyloučené lokality a jejich zařazení do spádových oblastí škol

Mapa č. 6: Sociálně vyloučené lokality a reálné docházení tamějších dětí do škol

Děti se zdravotním postižením

Školy rovněž poskytly informace o dětech se zdravotním postižením. Nejčastěji šlo o různé specifické poruchy učení a chování, ADHD a ADD, v menší míře pak o tělesné, zrakové, sluchové a mentální postižení, hyper/hypoaktivitu, autismus atd.[8]

Další zajímavý údaj, který bylo možné srovnat, byl počet dětí s individuálním vzdělávacím plánem, v ZŠ TGM mi dali rovnou číslo, v ZŠ JP seznam beze jmen, v ZŠ KS tabulku s kolonkou IVP a v ZŠ Ž tabulku, kde byly děti s IVP označeny v rámci kolonky „Individuální vzdělávací plán (IVP), poradna" všech dětí se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním.

Tabulka č. 6: Procento dětí se zdravotním postižením

ZŠ	Počet dětí se zdravotním znevýhodněním a postižením	V procentech	Počet dětí s individuálním vzdělávacím plánem	V procentech
KS	35/210	16,7 %	17/210	8,1 %
Ž	59/611	9,7 %	14/611	2,3 %
JP	41/371	11,1 %	13/371	3,5 %
TGM	30/458	6,6 %	16/458	3,5 %

Z tabulky vidíme, že dětí se zdravotními problémy je procentuálně nejvíce v ZŠ KS, nejméně pak v ZŠ TGM. Největší procento dětí s IVP má ZŠ KS, ostatní školy mají procento menší. Vyšší koncentraci dětí se zdravotními potížemi už nelze vysvětlit spádovými oblastmi. Existují v zásadě dvě interpretace, které lze uplatnit zároveň (váhu jednotlivých složek není možné určit). Jednak mohou na Základní školu Kamenná stezka mířit děti se zdravotním postižením cíleně (i toto jsem ovšem v rozhovorech zaznamenala), jednak může vyšší čísla způsobovat zvýšené úsilí pedagogů o podchycení takových problémů. ZŠ KS se na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami zaměřuje, její pedagogové jsou cíleně školeni pro práci s takovými žáky, třídy jsou menší (v průměru má 19,1 žáků ve třídě) a přístup individuálnější. Tohle všechno může být důvodem jak citlivější diagnostiky, tak přílivu dětí se SVP a jinými problémy. V ZŠ TGM, která má naopak třídy v průměru největší (24,1 žáků), se naopak individuálním potřebám dětí nemusí věnovat taková pozornost, což opět může znamenat méně diagnostikovaných žáků, ale i menší zájem dětí s problémy.

Cizinci

Cizinců je na školách poměrně malé procento a jsou spíše rovnoměrně rozloženi, o něco víc jich má ZŠ JP. Více zastoupeni jsou Slováci, Vietnamci a Ukrajinci. Čísla nemusejí

[8] ZŠ TGM i ZŠ KS uvedla zdravotní znevýhodnění a postižení ve sloupci „Specifické vzdělávací potřeby", ZŠ Ž ve sloupci „Individuální vzdělávací plán (IVP), poradna", přičemž ve všech případech byla zařazena i podezření, která jsou ve fázi vyšetřování. Na JP mi dali seznam „Individuálně integrovaných žáků" a potom ručně psané poznámky třídních učitelů k jednotlivým dětem. Vycházela jsem z druhého materiálu, přestože subjektivnějšího, neboť se obsahem více blížil tabulkám od ostatních škol. Počet dětí se zdravotním znevýhodněním a postižením v ZŠ JP tedy budu brát trochu s rezervou, přesto mi data připadají vhodná ke srovnání.

být úplně stejně vypovídající, někdo bere cizince podle občanství (ZŠ Ž), někdo bere v úvahu i původ a jazyk (ZŠ JP). Představitelé škol se shodují, že s integrací cizinců není problém, jen někdy se řeší jazyková otázka, hledají a doporučují se kurzy a učitelé musí na děti, jejichž mateřským jazykem není čeština, brát ohledy.

Tabulka č. 7: Procento cizinců

ZŠ	Počet cizinců	V procentech
KS	4/210	1,9 %
Ž	7/611	1,1 %
JP	11/371	3,0 %
TGM	5/458	1,1 %
P	2/72	2,8 %

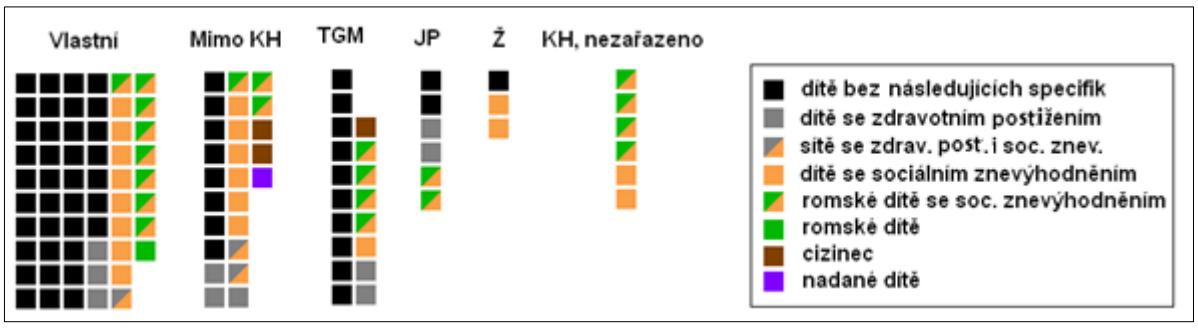
Základní škola Kamenná stezka

Některé zajímavé údaje se do srovnávacích kapitol nevešly, rozhodla jsem se proto dvěma školám, které koncentrují nejvíce dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, věnovat samostatné kapitoly.

Kapitola zabývající se ZŠ Kamenná stezka má za cíl odhalit příčiny vysoké koncentrace dětí s různými specifiky na této škole. Vzhledem k tomu, že vyšší koncentrace dětí se zdravotním postižením nemůže být z principu dána spádovou oblastí a v kapitole „Děti se sociálními problémy“ je uvedeno, že do spádové oblasti ZŠ KS patří jen jedna sociálně vyloučená lokalita, je zjevné, že situaci této školy nepředurčuje podoba spádové oblasti, ale volba rodičů. Rodiče dětí se speciálními vzdělávacími potřebami ze spádových oblastí jiných škol volí ZŠ KS a rodiče dětí bez specifik ze spádové oblasti ZŠ KS dávají přednost jiným školám. Toto tvrzení dobře ilustruje detailnější pohled na žáky školy.

Rozebrala jsem děti na prvním stupni (tady je koncentrace dětí, které mají nějaká specifika, vyšší než na druhém, navíc ukazují volbu školy v posledních letech, tudíž by analýza mohla mít větší výpovědní hodnotu) této školy podle toho, kam by měly spádově patřit. Pochopitelně opět narážíme na problém trvalého a přechodného bydliště, případně také stěhování, které dítěti změnilo spádovou přináležitost (u zápisu mohlo mít dítě jinou adresu a náležet do jiné spádové oblasti než nyní). Přes tyto nedostatky je výsledek průkazný.

Schéma č. 1: Děti ze ZŠ KS podle specifik a spádových oblastí

Třída na Kamenné stezce je obvykle složená z poloviny dětí bez specifik a poloviny dětí s různými znevýhodněními, postiženími a potřebami. Ze schématu je na první pohled

vidět, že u dětí, ze spádové oblasti školy je tento poměr méně dramatický. Vidíme, že z obcí, které nejsou součástí Kutné Hory (okolní vesnice a blízká města), dojíždí do školy 8 dětí bez specifik a 17 dětí s různými specifiky, ze spádové oblasti ZŠ TGM chodí do ZŠ KS 10 dětí bez specifik, což můžeme přičítat logické výměně mezi sousedními školami (mám tím na mysli skutečnost, že rodiny, které bydlí na hranici dvou spádových oblastí a mají do obou škol podobně daleko, mohou volit jinou školu, než by odpovídalo zařazení jejich adresy do spádové oblasti), a 8 dalších s různými specifiky. Ze spádů dalších dvou ZŠ už přichází méně děti, dvě třetiny z nich však mají zdravotní nebo sociální problémy. Velice zajímavá je pak skupina dětí, které sice mají adresu v Kutné Hoře, ale ta není zařazena do žádné spádové oblasti. Jedná se o děti ze zmíněné ubytovny Trebišovská, ale také z dalších domů v této ulici a z výše popsaného domu v ulici Masarykova. Všechny tyto děti jsou ze sociálně slabších rodin, většinou romských.

Ptala jsem se na příčiny koncentrace dětí s různými potřebami na Kamenné stezce také jednotlivých ředitelů. Sám ředitel ZŠ KS se domnívá, že k situaci hodně přispěly časté výměny ředitelů (on sám vede školu teprve rok), které bránily jakémukoliv dlouhodobějšímu směřování. Další příčinou je podle něj geografická blízkost bývalé zvláštní školy. Rodiče, kteří už mají děti na ZŠP, volí pro další potomky nejblíže položenou školu, aby měly děti společnou cestu. Třetí příčinu spatřuje ve spádovém obvodu – „Spousta lidí, o kterých se bavíme, bydlí ve Vnitřním městě“. Na tyto důvody se nabaluje pověst: „Tam chodí cikáni.“ Tendence se ještě posílila otevřením přípravných tříd: „Jestli deset dětí chodí sem do přípravné třídy, osm jich sem nastoupí do první třídy.“ Zástupci ZŠ TGM se nedomnívají, že by byla situace ZŠ KS tak dramatická (podle nich je těžištěm problému ZŠP), příčinu vyšší koncentrace dětí se speciálními vzdělávacími potřebami na ZŠ KS pak spatřují ve spádové oblasti. V ZŠ JP představitelky školy říkaly, že je to se ZŠ KS pořád stejné, co se pamatují (paní ředitelka se přistěhovala před 19 lety a prý je to tak celou tu dobu). Paní zástupkyně bydlí poblíž a podle ní tam dříve bylo hodně „sociálních bytů“[9], kde bydlely romské rodiny, teď už tam nebydlí, ale do školy tam chodí stále. Navíc podle nich hraje roli i to, že řada dětí má sourozence v ZŠP a ZŠ KS je potom nejbližší škola. Paní ředitelka ze ZŠ Žižkov si myslí, že je blízko lokalita, kde se sociálně slabší rodiny vyskytují, okolo Jungmannova náměstí. V současnosti podle ní vyšší koncentraci umocňuje i přípravná třída. Vidí však v situaci i pozitivum - problémové děti mohou potřebovat třídy s menším naplněním.

Několika metodami bylo prokázáno, že současná spádová oblast nemá na složení dětí ve škole vliv, to ovšem neznamená, že spádová oblast nehrála roli v počátečních fázích vývoje (na to také narážejí ve svých výpovědích představitelé škol). Myslím si, že spádová oblast skutečně z velké části určila Základní škole Kamenná stezka její osud. Koneckonců podíváme-li se na Gabalovu zprávu z let 2005-2006[10], v oblasti Kutné Hory jsou jmenovány dvě sociálně vyloučené lokality – Neškaredice a budova bývalého cukrovaru poblíž nádraží (dnes neobydlená), obě místa jsou ve spádové oblasti ZŠ KS. Vysvětlovat současný stav pouhou setrvačností by bylo zplošťující. Škola se přizpůsobila svým žákům a naučila se s jejich potřebami zacházet, proto láká rodiče, kteří hledají pro své děti pochopení a individuální přístup (a odrazuje rodiče, kterým se nelíbí větší množství dětí s různými specifiky v jedné třídě). Nastartovaný trend v tuto chvíli umocňuje přípravná třída a stejný účinek lze očekávat od školního klubu, jehož zřizováním se ve škole zabývají nyní. Určitý vliv je pak třeba přičíst také blízkosti ZŠP. Mají-li romští rodiče, jejichž starší děti docházejí na praktickou školu, umístit mladší dítě na běžnou základní školu, zvolí si tu, která je nejblíž, což je ZŠ KS.

[9] Zástupkyně ZŠ JP měla patrně na mysli obecní byty, o sociální byty se nejednalo.

[10] Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a komunit v české republice a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti (tzv. Gabalova zpráva). 2006. http://www.esfcr.cz/mapa/index.html.

Základní škola a základní škola praktická

Pro pochopení celého systému distribuce dětí v Kutné Hoře je podstatné porozumět důvodům a mechanismům, kvůli kterým se děti dostávají na ZŠP. Jak jsem již uvedla, do této školy dochází letos 72 žáků, velká většina je přímo z města Kutná Hora. Paní ředitelka mi dala k dispozici tabulku s romskými dětmi z města Kutná Hora, kterých je celkem 29 (velmi pravděpodobně jich je ovšem o něco více), tedy 40,3 % žáků školy a 34,1 % všech romských dětí, o kterých mi školy řekly. Velká většina dětí je z výše popsaných sociálně vyloučených lokalit a má vedle lehkého mentálního postižení (to má 26 dětí z 29, jedno má mentální postižení středně těžké, jedno souběžné postižení více vadami a jedno zatím diagnózu pro ZŠP nemá, je na diagnostickém pobytu – viz dále) uvedeno také sociální znevýhodnění (20 dětí). Paní ředitelka se přesto domnívá, že jejich diagnóza je biologické povahy, podle ní je to způsobeno tím, že se Romové pořád berou mezi sebou a ženy mají špatné návyky v těhotenství. Přístup, který určité socio-kulturní skupině obyvatelstva připisuje nižší inteligenci, je většinou odborníků z oblasti společenských věd považován za stereotypní či rasistický a výzkumy dokazují, že romské děti, které v ČR docházely do praktických škol, zvládaly ve Velké Británii běžné základní školy i školy střední a většinou jim zde ani nebyly diagnostikovány speciální vzdělávací potřeby.[11]

Vedoucí PPP, ve které byla dětem diagnostikována mentální postižení (s výjimkou tří, které vyšetřovalo SPC v Kolíně) má jiný názor než ředitelka ZŠP. Říká, že v poradně se spíše posuzuje schopnost dítěte obstát na běžné základní škole, ať už je příčina sociální, nebo vrozená. Také zohledňuje psychickou rovinu – jestli si dítě rozumí s vrstevníky a stačí jim, nebo zda je agresivní nebo deprivované, protože nestíhá. Aby poradna posuzovala sociální rozměr věci, jí za současného nastavení připadá nesmyslné, jelikož její pracovníci nevidí dítě v přirozeném prostředí rodiny nebo vrstevníků. Posílit schopnost základních škol udržet děti v hlavním vzdělávacím proudu jí připadá jako správná cesta, obzvlášť v kombinaci s prací s dětmi v předškolním věku.

Z rozhovorů s pracovníky poradny, údajů o diagnózách i onoho zmíněného pozorování jednoho vyšetření je zjevné, že v poradně se nerozhodují podle potenciálu dítěte, ale podle jeho aktuální schopnosti řešit úkoly, která je pochopitelně do značné míry určena předchozími zkušenostmi. Dítě, které nemá knihy a podnětné hračky, se kterým rodiče méně komunikují, které nechodí do školky apod., nemůže podat stejný výkon jako dítě, které všechny tyto podněty dostává, i kdyby byl jeho potenciál stejný. [12]

Nyní se zaměříme na mechanismy, kterými se děti na ZŠP dostávají:

- **Přes přípravný ročník na této škole:** Přípravnou třídou při ZŠP prošlo 15 dětí z 29 v seznamu. Právě tady je dítě také nejčastěji diagnostikováno (14 případů) a může pak být zapsáno do první třídy rovnou na ZŠP. Vypovídající je věta z výroční zprávy za loňský rok: „U 13 zařazených dětí do přípravné třídy pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí ZŠ bylo diagnostikováno 8 souběžných postižení a u dvou dětí lehké mentální postižení.“ (str. 8)

[11] Viz SVOBODA, Z. Pedagogické etnobrýle aneb Tanec mezi hady. In: SVOBODA, Z., MORVAYOVÁ, P. a kol. *Schola Excludus*. Ústí nad Labem: PF UJEP, 2010. s. 49 – 89. PEKÁRKOVÁ, S., LÁBUSOVÁ, A., RENDL, M., NIKOLAI, T. Nemoc bezmocných: lehká mentální retardace. Analýza inteligenčního testu SON-R. Člověk v tísni, o. p. s. - Vzdělávací program Varianty. 2010. http://www.varianty.cz/download/pdf/pdfs_142.pdf. http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=113&idArt=1883. http://equality.uk.com/Education.html.

[12] Viz také NIKOLAI T. Diskriminují psychologové romské děti? *Psychologie dnes*. 5/2008. Zkrácená verze na http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=25189. PEKÁRKOVÁ, S., LÁBUSOVÁ, A., RENDL, M., NIKOLAI, T. Nemoc bezmocných: lehká mentální retardace. Analýza inteligenčního testu SON-R. Člověk v tísni, o. p. s. - Vzdělávací program Varianty. 2010. http://www.varianty.cz/download/pdf/pdfs_142.pdf.

- **Přes zápis a poradnu:** Do poradny může být dítě také posláno od zápisu. To je případ těch, které do přípravné třídy nechodily, nebo nebyly během této doby diagnostikovány jako postižené (5 dětí). Ředitelé škol hovořili i o případu, kdy bylo dítě diagnostikováno až dodatečně, informaci však nelze ověřit.

- **Přes diagnostický pobyt:** Na diagnostickém pobytu (viz výše) je v současnosti na ZŠP asi 7 nebo 8 dětí (pouze jedno v tabulce romských kutnohorských dětí). Postup by měl vypadat takto – dítě nastoupí na běžnou ZŠ, ale má problémy, je posláno do poradny, ta doporučí diagnostický pobyt na praktické škole, po nejvýše šesti měsících (po tu dobu je formálně stále žákem původní ZŠ) jde dítě na vyšetření a rozhodne se, jestli se má učit podle osnov běžné základní školy, nebo podle přílohy pro LMP. Ve skutečnosti byl tento postup uplatněn pouze u čtyř dětí v tabulce (dvě přešly po diagnostickém pobytu ze ZŠ Ž a dvě ze ZŠ KS ještě v době před působením současného ředitele). Z tabulky vyplývá, že šest dětí nastoupilo na diagnostický pobyt, aniž by se předtím pokusilo zvládnout běžnou ZŠ. V každém případě děti patrně v drtivé většině po diagnostickém pobytu zůstávají na praktické škole, zkrátka „do toho spadnou," jak říká paní ředitelka. Při rozhovorech s řediteli jsem několikrát zaznamenala případy dětí, které zvládaly základní školu až do 7. třídy, ale pak ztratily o studium zájem.

- **Přestupem:** Dítě dále může přestoupit bez mezifáze diagnostického pobytu, to když nějakou dobu zůstávalo na běžné ZŠ s diagnózou, která ho opravňuje ke studiu na praktické škole (to se netýká žádného sledovaného dítěte).

- **S využitím Rámcového vzdělávacího programu pro Základní vzdělávání:** Poslední cestu mi popsala paní z PPP: Kvůli diagnostickým pobytům si praktické školy musely zřídit i program běžných ZŠ, jsou tedy v podstatě dnes schopné poskytnout vzdělání i dětem, které nemají diagnózu odpovídající praktické škole. Paní ředitelka mi řekla, že tuhle možnost mají jen na prvním stupni a teprve od loňského roku, proto ji také ještě nevyužili při zápisu, příští rok to ovšem udělat mohou. Dítě, které má pokračovat v programu běžné ZŠ v rámci ZŠP je podle jejích slov ve škole jen jedno, neromské, a zůstane ve škole po uplynutí diagnostického pobytu.

Tabulka č. 8: Mechanismy, kterými se děti dostávají na ZŠP (počty se týkají romských dětí)

Zp., jakým se dítě na školu dostalo	Přes přípravnou třídu, diagnostikováno během ní	Posláno do PPP od zápisu, diagnostikováno a vřazeno	Zapsáno na ZŠP rovnou na diagn. Pobyt	Přestup ze ZŠ přes diagnostický pobyt	Momentálně na diagnostickém pobytu
Počet dětí	14	5	3	6	1

Jako problematické se mi jeví případy, kdy děti nastupují na diagnostický pobyt bez předchozí zkušenosti s běžnou základní školou a potom ty, kdy děti studují v ZŠP podle RVP ZV, jelikož jim nebylo diagnostikováno postižení. První případ je využíván zjevně často, podílí se na něm i poradna, když diagnostický pobyt doporučuje. Druhý případ je novinkou, ale případů může přibývat, tady se poradna na zařazení do ZŠP ani podílet nemusí. Všechny zbylé případy jsou odvislé od diagnostiky, která může zaměnit sociální znevýhodnění a lehké mentální postižení, jak mi bylo v poradně potvrzeno.

Významnou roli ve všech případech samozřejmě hrají rodiče, na nichž je konečné rozhodnutí, kterou školu bude dítě navštěvovat. Podle všech aktérů romští rodiče často volí ZŠP už předem a pokud diagnóza jejich představě neodpovídá, mnohdy dělají všechno pro to, aby se dítě do vybrané školy dostalo. Rodiče totiž zastávají názor, že dětem bude v ZŠP lépe, budou mezi dětmi, které znají, nebudou se setkávat s diskriminací a šikanou, učivo bude méně náročné atd. Zároveň mají se zaměstnanci školy patrně užší vztahy, než jaké se navazují mezi rodiči a běžnou ZŠ. Mnozí tehdejší zvláštní školu sami absolvovali, mají na praktické škole starší děti nebo vidí, že se na ní líbí dětem jejich známých. S běžnými ZŠ mají naopak některé děti z jejich blízkého okolí negativní zkušenost. Na druhou stranu vedoucí poradny uvedla, že mnozí rodiče si nechají vysvětlit, že je jejich dítě chytré a šikovné a byla by škoda, aby se nerozvíjelo a nešlo třeba i na střední školu. Komunikací a zlepšením podmínek na ZŠ by se tedy jistě dala volba rodičů ovlivnit. Právě podpůrným opatřením ZŠ budou věnovány následující řádky.

Předškolní výchova

V průběhu výzkumu jsem neustále narážela na názor, že řešit situaci, když je sociálně znevýhodněnému dítěti šest a více let, je obtížné, či dokonce nemožné. Vedoucí PPP tvrdí, že dítě se v určitém věku musí naučit určitým dovednostem, aby se mohlo rozvíjet. Pokud si dítě v tomto věku dovednost neosvojí, velice obtížně to ve vyšším věku dohání. Je tedy nezbytné, aby se město a další aktéři zaměřili na předškolní výchovu.

Ve městě fungují tři typy zařízení pro předškolní děti – mateřské školky, přípravné třídy a předškolní klub. Město Kutná Hora zřizuje devět mateřských škol, osm je sdruženo do příspěvkové organizace, jedna školka se v roce 2004 vydělila a je samostatná (tato školka pracuje podle programu „Od svátku ke svátku aneb hrajeme si celý rok“, klade důraz na komunikaci s rodiči a podle některých aktérů hodně využívá sponzorské dary a je určena spíše pro děti z bohatších rodin). Další školku zřizuje od září 2012 Římskokatolická farnost-arciděkanství Kutná Hora. Církevní mateřská škola sv. Jakuba nabízí 28 míst v jedné třídě. Od příštího roku by měla zahájit provoz také lesní školka. Rozhovor mi poskytla ředitelka příspěvkové organizace Mateřské školy Kutná Hora a právě tomuto subjektu se budu podrobněji věnovat.

- **Městské mateřské školy:**

Školky mají dohromady kapacitu 476 dětí, která je v podstatě neustále naplněna. Rozložení počtu dětí v jednotlivých školkách zachycuje mapa na následující stránce. Vetší školky sestávají ze tří nebo čtyř tříd, počet dětí ve třídě se pohybuje mezi 16 a 28. Většina rodičů volí školu podle vzdálenosti od bydliště, spádové oblasti se neřeší, záleží jen na tom, kam rodiče dítě přihlásí. Kvůli velkému zájmu v minulých letech byla vytvořena kritéria pro přijímání, která zahrnovala např. i zaměstnanost rodičů. V současné chvíli zůstala už jen podmínka, aby mělo dítě trvalou adresu ve městě Kutná Hora, a dále se děti berou od nejstarších vždy, když se uvolní místo. Podle paní ředitelky by přijetí dalších dětí v současné době nebyl problém. Ve školkách je totiž velká fluktuace dětí, za jeden měsíc jich třeba dvacet odejde a dvacet nových přijde.

Poplatek za školku činí 400 korun měsíčně, může být prominut, pokud rodiče podají žádost a prokáží pobírání dávek v hmotné nouzi. Zůstává však povinnost platit stravné (30-32 korun na den), případně dopravu. Další finance získává organizace z kraje, ten kryje mzdy učitelů, kuchařů, uklízeček a administrativních pracovnic, celkem tedy 65 lidí. Město pak financuje chod – energie apod. Sloučení školek do jedné organizace přinášelo především

zpočátku administrativní těžkosti, nyní má však svoje výhody, například umožňuje udržovat menší školky, které by se jako samostatné subjekty neuživily.

Děti většinou tráví ve školce dopoledne i odpoledne, na kratší dobu se do zařízení dávají jen na začátku, když si zvykají. Obvyklý věk nástupu jsou tři roky, odchodu šest, ačkoliv nemalé procento dětí dostává odklad školní docházky (vloni to bylo 35 ze 138). Školky nabízejí dětem v rámci běžného pobytu a zdarma i některé aktivity, např. výuku hry na flétnu, hudebně-pohybovou výuku, výtvarnou výchovu… Na jedné školce je pak placená angličtina. Preventivní programy nejsou podle paní ředitelky pro děti v tomhle věku potřeba.

Paní ředitelka si není vědoma žádných rozdílů v sociální skladbě jednotlivých školek v organizaci. Napočítala celkem tři děti, které jsou sledovány OSPOD a dvě děti, jejichž rodiče požádali o odpuštění poplatku. Z ubytovny dochází do školky jedno dítě (konkrétně z ubytovny Trebišovská, další dvě dříve bydlely na ubytovně Vítězná, ale už se přestěhovaly). Romské rodiny školky obecně málo využívají, podle paní ředitelky k nim celkem chodí šest romských dětí, rodiče těchto dětí jsou podle paní ředitelky zaměstnaní. Děti se zdravotním postižením mají školky letos dvě, což je oproti dřívějším rokům málo. Od roku 2003 prý školky integrovaly 56 dětí (jde o opožděný vývoj, problémy s mluvením, poruchy chování, hyperaktivitu, ADHD, autismus apod.). Lépe se jim spolupracuje s SPC Kolín, PPP v Kutné ale na druhou stranu posílá psycholožky na besedy s rodiči, ve fázi, kdy vybírají ZŠ. Dětí jiné než české národnosti vyšlo paní ředitelce 10 (4 x vietnamská, 2 x ukrajinská, 4 x polská). Český jazyk děti cizinců někdy neovládají, prý to ale v tomhle věku většinou rychle doženou.

Mapa č. 7: Poloha a počet dětí městských mateřských škol

Paní ředitelka deklarovala otevřenost školek vůči zdravotně i sociálně znevýhodněným dětem a je si vědoma významu předškolní výchovy pro socializaci dětí, které nedostávají doma dostatek podnětů. S romskými rodiči nemá nejlepší zkušenosti, podle ní je čas od času nějaká instituce přiměje, aby děti zapsali, ale oni pak děti nepřivedli, a školka tak zbytečně držela místo, které mohla nabídnout jinému dítěti. Jiná zaměstnankyně školky, která se zúčastnila části rozhovoru, vyprávěla, že romští rodiče neposílali děti do školek, ani když bylo zařízení přímo v Neškaredicích. Paní ředitelka se ovšem přesto nebrání dalším snahám a doufá, že intenzivnější komunikace např. terénních pracovníků s rodiči by mohla situaci zlepšit.

- **Klub Maják:**

Nyní se zaměříme na zařízení, které se věnuje právě podpoře dětí se sociálními problémy – předškolní klub Maják oblastní charity. Cílem služby je jednak příprava dětí na vstup do základní školy, jednak zapojení rodičů do této přípravy a poradenství a doprovázení pro rodiče. Děti mohou v klubu trávit čas mezi 9.00 a 11.30 od pondělí do čtvrtka. Čas začátku je podle vedoucí centra Maják přizpůsobena zkušenosti s klienty.

Děti k nim v poslední době posílaly tři rodiny, z toho jedna romská. Motivací je podle vedoucí centra finanční nedostupnost MŠ, možnost nepravidelného docházení a obavy, že děti, které „mají své problémy“ by se v MŠ necítily dobře. Za úspěch klubu považuje jeho vedoucí zvýšení počtu sociálně vyloučených dětí na běžných ZŠ a jejich zvýšenou schopnost tyto školy zvládat. Odhaduje, že z deseti dětí, které ročně přecházejí na ZŠ, jich šest nebo sedm zkusí běžnou ZŠ, čtyři na ní pak vydrží, i když také ne vždy až do deváté třídy. Letošní statistika bude prý ale horší, jelikož pracují s hodně zanedbanými a postiženými dětmi.

Vzhledem k tomu, že docházka dětí v předškolním klubu není letos příliš dobrá, vyslyšel Maják návrhy OSPOD a MÚ a přesunul částečně svou práci na ubytovnu Lorec. Tam se zaměstnanci Majáku věnují předškolním dětem dvakrát týdně, dětí bývá přítomno 8-12.

- **Přípravné třídy:**

Přípravná třída je zřízena při ZŠP (funguje od roku 1998) a ZŠ KS (od roku 2011). Podmínkou pro přijetí je diagnostikované sociální znevýhodnění (ve všech případech, které jsem měla možnost prostudovat, provedla diagnózu kutnohorská poradna), což do značné míry určuje skladbu dětí. Na ZŠ KS je 5 z 9 dětí z některé výše popsané sociálně vyloučené lokality. Všech devět dětí je romských. Do přípravné třídy na ZŠP má docházet 19 dětí, mám k dispozici stejně jako v případě vyšších ročníků pouze seznam těch romských (patrně ne zcela kompletní), kterých je 5, 4 z nich bydlí na ubytovně Lorec.

Na ZŠ KS vede přípravnou třídu učitelka, která pak s dětmi pokračuje jako třídní, takže s ní děti už mají vztah a mohou si vybudovat důvěru. Na ZŠP se učitelka věnuje výhradně přípravným třídám, což zase umožňuje větší specializaci této pedagožky.

Obě školy vyzdvihují význam přípravných tříd pro pozdější schopnost zvládat školní povinnosti. Paní ředitelka ZŠP dokonce říkala, jak je úžasné vidět, jaký udělají děti pokrok, když se jim věnují (přesto považuje paní ředitelka jejich opoždění ve většině případů za vrozené). Na ZŠP museli v posledních letech dokonce navyšovat kapacitu přípravné třídy, takový prý byl zájem. I v současnosti údajně poptávka převyšuje nabídku. Ptala jsem se, jestli paní ředitelka doporučovala rodičům dětí, které už nemohla umístit, přípravnou třídu na ZŠ KS, která má ještě volnou kapacitu. Říkala, že ano, ale že rodiče chtěli jedině k nim. Věřím, že v budoucnu by aktivnější přístup z různých stran mohl spolupráci dvou zřizovatelů přípravných tříd zlepšit. Na ZŠ KS ovšem narážejí i na odvrácenou stránku zřizování

přípravné třídy při běžné ZŠ – děti zůstávají na této ZŠ a koncentrace dětí se sociálním znevýhodněním se zvyšuje. V souvislosti s výzkumem a jmenováním nové místostarostky se v posledních dnech začali aktéři bavit o možnosti zřízení přípravné třídy i na jiných školách, čímž by se mohlo ZŠ KS částečně ulevit. Takový krok by přispěl k rovnoměrnější distribuci žáků.

Mateřské školy mají oproti přípravným třídám a předškolním klubům několik výhod. Děti zde nejsou izolované od okolního světa, od vrstevníků z jiného prostředí, od systému, kterým prochází většina ostatních. Do školek také docházejí více let po sobě, takže jsou daleko lépe připravené na přechod do první třídy. Školy jsou od počátku koncipované na děti ve věku 3-6 let a často jsou mnohem lépe metodicky zabezpečeny. Je tedy v zájmu města odstraňovat překážky, které jim ve využívání těchto zařízení brání (stravné, doprava apod.), a především přesvědčovat rodiče o významu MŠ pro život jejich dětí.

Dosavadní podpora a její nedostatky

Podpůrná opatření škol

Nyní se podíváme na to, jakých podpůrných opatření školy využívají, aby udržely děti v hlavním vzdělávacím proudu, respektive na své škole. Ptala jsem se, jestli, jestli jsou školy připraveny na integraci dalších žáků a co jim případně chybí. Zajímala jsem se také o to, jak funguje spolupráce s dalšími institucemi. Pro srovnání uvádím také opatření, kterými podporuje své žáky ZŠP. Je třeba mít v patrnosti, že údaje předložili zástupci škol, přítomnost, rozsah ani kvalitu opatření nelze vzhledem k rozsahu výzkumu ověřit.

Na všech školách mají volnočasové aktivity, programy prevence, doučování, výchovného poradce, spolupracují s PPP a pomáhají dětem s výběrem povolání. Ostatní opatření předkládám v zájmu přehlednosti v podobě tabulky. První sloupeček vypovídá o počtu asistentů pedagoga, za znakem „+“ jsou uvedeni asistenti pro děti se sociálním znevýhodněním, kteří mají v kompetenci i komunikaci s rodiči, ostatní asistenti jsou určeni pro děti se zdravotním postižením. Nejvíce asistentů má ZŠ KS a ZŠP. Kromě ZŠ TGM si na školách myslí, že asistenti jsou dobrá cesta, problém je ale to, že mají velmi malé úvazky a nepokryjí potřeby žáka. Další komplikací je, že asistenti pro sociálně znevýhodněné děti se přidělují na kalendářní roky, nikoliv na školní, a je jich nedostatek.

Další důležitý údaj pak představuje počet dětí, které docházejí na doučování. ZŠ KS v oblasti doučování částečně spolupracuje s Charitou, ostatní školy si doučování zajišťují samy. Největší procento žáků doučuje ZŠP, z běžných ZŠ pak ZŠ KS, rozdíly mezi školami ale nejsou příliš velké.

Třetí sloupeček zachycuje další opatření jednotlivých škol. Vidíme, že ZŠP je v tomto směru daleko lépe vybavená než běžné základní školy. Poslední kolonka napovídá, zda se může situace v následujících letech alespoň částečně vyrovnat – jsou tu uvedeny projekty, jejichž realizaci školy plánují nebo o ní uvažují. ZŠ JP se již v minulosti pokusila o zřízení přípravné třídy, ale nepodařilo se jí sehnat dostatek dětí. Pokud by byla šance na úspěch, ráda by se do projektu pustila. Zajímavý je projekt školního klubu ZŠ KS, který by měl škole přinést dalšího psychologa, speciálního pedagoga a nově také terénního pracovníka.

Tabulka č. 9: Podpůrná opatření škol

	Asistentů	Počet doučovaných dětí	Další opatření	Do budoucna
KS	5+3	39 (18,6 %)	Přípravná třída Speciální pedagog Externí psycholog Spolupráce s Charitou	Školní klub Psycholog Terén. pracovník
Ž	2	14 – 24 (2,3 – 3,9 %)[1]	Psycholog (na smlouvu)	Další asistent
JP	3	Asi 40 (10,8 %)	Preventisté Speciální pedagog Externí psycholog	Přípravná třída
TGM	1	Asi 60 (13,1 %)	Spolup. se Střed. vých. péče	
ZŠP	4+3	24 (33,3 %)	Přípravná třída 32 spec. pedag. (celá škola) Spolupráce s SPC Spolupráce s Jedlič. ústavem Externí psychiatr Externí neurolog Spolupráce s Charitou Spolupráce s OSPOD Spolupráce s policií	

Neziskové organizace

Ráda bych krátce pojednala o neziskových organizacích, které v Kutné Hoře působí. Programy prevence dělá na školách sdružení Prostor, na učilišti pak sdružení Alternace. Aktivitu vyvíjí také společnost Rytmus nebo sdružení Dítě a kůň. Pro děti ve školním věku je velmi významný romský taneční kroužek Čercheň. Službu SAS provozuje na území města SKP z Pardubic. Největší nabídku služeb pro sociálně vyloučené má oblastní charita Kutná Hora.

Centrum Maják, o kterém jsem psala v souvislosti s předškolní výchovou, nabízí služby i dětem ve školním věku, a to v odpoledních hodinách. Jedná se o volnočasové aktivity, děti se mohou věnovat rukodělné výrobě, výtvarné činnosti, hrát si nebo zkrátka jen pobývat v klubu. Pracovník centra na děti dohlíží a pomáhá jim s učením, pokud o něj projeví zájem. Kapacita zařízení je deset osob, podle vedoucí je služba dosti využívaná, byť většina klientů nedochází pravidelně). Nové děti se o možnosti většinou dozvědí od kamarádů, ze škol Maják pravidelně doporučuje pouze ZŠP. Podle vedoucí centra se běžné základní školy ozývají pouze, když chtějí, aby někdo vyřešil jejich problém, na samotném řešení pak už nespolupracují, podle vedoucí poradny Racek (viz dále) se možná v mnoha případech jen snaží vykázat snahu o řešení a o výsledek jim nejde.

Charita dále provozuje Sociální poradnu s terénní službou Racek. Terénní sociální pracovníci klienty aktivně nevyhledávají, pracují s těmi, kteří přijdou za nimi, což je jen malý výsek lidí, kteří by to potřebovali. Vzhledem k tomu, že klienty jsou dospělí, jsou pro terénního pracovníka této služby školáci spíše okrajovou záležitostí. Vzpomněl si na případ matky, která chtěla své dítě přeřadit na ZŠP, jelikož bylo na běžné ZŠ nešťastné. Zaměstnanci poradny pomohli rodině s přestupem. Na tomto příkladu je jasně vidět, že pokud bude chtít město v budoucnu udržet větší množství dětí na běžných ZŠ, bude do své koncepce nezbytně muset zapojit i pracovníky Charity, aby nedocházelo k tomu, že snahy půjdou vlastně proti sobě.

Poslední služba Charity, o které je třeba referovat, je program DODO (dobrovolníci doučují) Střediska A+D, který poskytuje doučování dětem jednou týdně na ZŠ KS (4-5 dětí) a

jednou týdně na ubytovně Lorec (3 děti). Na doučování se podílejí čtyři dobrovolníci, většina doučovaných dětí je na prvním stupni. Program v současnosti běží bez finanční podpory, ale středisko žádá o podporu město a ministerstvo vnitra.

Mám-li práci Charity z informací od různých aktérů i pracovníků Agentury shrnout, řekla bych, že nabízené služby mohou zásadně přispět ke zkvalitnění života sociálně znevýhodněných děti, v současnosti však pokrývají jen malé procento těch, kteří by to potřebovali. Pokud by se Charita své role zhostila aktivněji a intenzivněji komunikovala s dalšími aktéry, mohla by se stát zcela zásadním článkem nejen integračního úsilí, ale i zlepšení situace ve školství.

Spolupráce institucí

Zajímalo mě také, jak funguje spolupráce mezi jednotlivými aktéry. Práci PPP si vedoucí pracovníci škol pochvalují, s výjimkou těch na ZŠ TGM, kterému se zdá, že se dětem touto cestou poskytují až příliš velké úlevy. V MŠ preferují spolupráci s SPC Kolín.

Horší je spolupráce s OSPOD, jak jsem už pospala v části o záškoláctví. S prací orgánu jsou zcela spokojeni pouze na ZŠP a v Charitě. Další slabinou je spolupráce škol s neziskovými organizacemi, zdá se, jako by šlo o nezávislé sféry, které mají jen velmi málo styčných bodů (doučování Charity na ZŠ KS, programy prevence), výjimkou je opět ZŠP, která s Charitou spolupracuje intenzivně. Spolupráce škol a školek je ustálena tradicí, sociální problémy ovšem stojí stranou. Ředitelka školek není informována o předškolním klubu Charity a má jen základní představu o přípravných třídách zřizovaných při školách[13].

Běžné základní školy oproti ZŠP zjevně zaostávají v komunikaci s rodiči, což je koneckonců logické, když uvážíme poměr počtu zaměstnanců a počtu dětí. Pracovníci ZŠP se s rodiči znají osobně, zvou je často do školy a jezdí za nimi, když např. nastane problém s docházkou (z čísel týkajících se záškoláctví se ovšem zdá, že se škole nedaří změnit přístup dětí a rodičů, ale pouze řešit problém, když nastane). Paní ředitelka ví, kolik mají děti sourozenců a v jakém věku. Dokonce mi řekla, že sama hlídá, aby se na žádné dítě nezapomnělo a aby všechny začaly chodit včas do školy. Domnívám se, že právě dostatek času a těsný kontakt je jedním z velmi zásadních faktorů pro vysvětlení velkého počtu romských a sociálně znevýhodněných dětí na ZŠP.

Co se týče komunikace ředitelů běžných ZŠ mezi sebou, její intenzita je prý nižší než dříve. Scházejí se, ale jsou si vědomi, že jsou v konkurenčním postavení. Společný postup při řešení distribuce dětí ředitelé v zásadě nevylučují, ne každý by se však zapojil aktivně, objevuje se také skepse – zažité zvyklosti se dají měnit jen obtížně. Zaznamenala jsem argument, že školy dnes potřebují každé dítě, ale i názor opačný, který vyjádřilo vedení ZŠ JP takto: „Vezmete jednoho, který vytváří problémy, a dva jiní odejdou.“ Spolupráce mezi běžnými ZŠP je vcelku minimální, řeší se jen případy konkrétních dětí a přestupy, společnému postupu brání i skutečnost, že mají instituce jiného zřizovatele.

Nakonec jsem se ptala na přístup města. V Charitě oceňují poskytnutí prostor i významný díl peněz z městského rozpočtu, mají pocit, že si město jejich práce váží. V oblasti školství jsme v současnosti svědky velkých změn. V době, kdy jsem pořizovala rozhovory, řešila za město záležitosti škol referentka odboru školství, což ředitelům vesměs připadalo nedostatečné. Zmiňovali, že dříve se školstvím zabýval ještě místostarosta a město se školám více věnovalo. Bez politika prý chybí ucelená koncepce školství a nikdo nekoordinuje postup jednotlivých škol. Tato situace se ovšem před Vánocemi změnila, když byla zvolena nová místostarostka, která si vzala školství, které je jí jako zástupkyni ředitele gymnázia blízké, na

[13] Podle pracovníků Agentury je přitom v jiných městech, např. v Sokolově nebo Jirkově, běžná i úzká spolupráce mezi MŠ a předškolním klubem.

starost. Že se jedná o první krok ke zlepšení situace, je patrné už z toho, že se od té doby výrazně zvýšila intenzita setkávání aktérů a začíná se hovořit o změnách.

Postoj jednotlivých aktérů k integraci

Nakolik se daří realizovat integrační snahy, je do značné míry dáno přístupem jednotlivých aktérů k integraci jako takové. Ptala jsem se ředitelů škol a jejich zástupců a také reprezentantů neziskových organizací, jak se dívají na problematiku praktických škol a sociálního vyloučení, jestli jsou příznivci větší integrace a jestli se na ni cítí být připraveni.

Ředitel ZŠ KS je s tematikou integrace velmi dobře obeznámen a deklaruje jasně prointegrační postoj školy, má však obavy z ekonomických důsledků tohoto přístupu. Rušení praktických škol by byl ale podle něho v současné chvíli „průšvih“, protože by 50 % dětí přešlo k nim a na to oni nemají prostředky. Vadí mu, že praktické školy mají peníze dané systémově, zatímco běžné základní školy jsou závislé na grantech, takže je těžké něco dlouhodobě budovat. Aby bylo začlenění reálné, potřebovali by snížení kapacity tříd, navýšení úvazků asistentů, pomůcky, školení pedagogů atd. Ředitel řekl: „Pokud by někdo garantoval, že prostředky a podpůrná opatření přejdou z praktických škol zároveň na základky, dovedu si u polovičky dětí, které tam jsou, představit, že na základku přejdou.“ Má ale obavy, že cílem vlády je ušetřit peníze, nikoliv převést je na běžné ZŠ. „Pedagogický a ekonomický princip jdou proti sobě.“

Téměř stejnými slovy to vyjádřila i zástupkyně v ZŠ JP: „Ekonomické hledisko jde proti pedagogickému.“ Na rušení praktických škol na „Palachovce“ připraveni nejsou: „Na to nás nepřipraví žádný asistent.“ Roli asistentů vidí spíše v oblasti fyzického postižení. Děti z praktických škol jsou podle ní zvyklé na malé kolektivy, na základní škole se jim tak věnovat nemohou. Škola na děti z praktických škol prý není připravená ani odborně, materiálně a metodicky. Kdyby byl na integraci čas a peníze, představit si ji dovedou, moc tomuhle scénáři ale nevěří – pokud chce ministerstvo dělat změny v následujících letech, základní školy už měly dávno začít dostávat podporu. Velký počet sociálně znevýhodněných dětí na ZŠP se paní ředitelce nelíbí, podle ní by každé dítě (až na těžké případy) mělo začít na základní škole, ať se ukáže, jestli to zvládne. Její zástupkyně dodává: „Není to o vrozené inteligenci, ale spíš o získané.“

V ZŠ Ž si myslí, že praktické školy mají svůj smysl, paní zástupkyně řekla: „Když opravdu ta diagnóza je, nikdo mě nepřesvědčí, že je tady (míněno na běžné ZŠ – pozn. H. Š.) dítěti dobře.“ Se začleňováním sociálně znevýhodněných dětí má ale škola dobré zkušenosti, pokud není problém s docházkou, děti prospívají. Větší integrace se však bojí: „Mám obrovskou obavu, aby se do zákona nedostalo pouze to „A“, ale byla pojistka, že v případě, že děti půjdou do hlavního vzdělávacího proudu, bude to pojištěné… Jinak to bude masakr.“ Ministerstvo prý špatně komunikuje s veřejností a zástupci škol. Škola by ocenila prostředky na asistenty a na doučování, které zatím učitelé částečně organizují ve volném čase.

Řediteli ZŠ TGM se integrace jako taková moc nelíbí, podle něj se lépe pracuje s dětmi, které mají podobné tempo a potřeby. Nelíbí se mu ani asistenti, jelikož údajně ruší učitele. Integrace podle něj zhoršuje úroveň školství a bere zemi elity. Panu řediteli se podobně jako ostatním nelíbí, že se na praktické školy dostávají děti, které nejsou hloupé. Jinak se ale jeho pohled liší, neboť nehledá příčinu v systému, schopnosti školy pomoci nebo bezvýchodnosti sociálního vyloučení, ale v lenosti a lajdáctví dětí, případně rodičů. Zodpovědnost za výchovu děti podle něj nesou právě výhradně rodiče, pokud nechápou hodnotu vzdělání, je třeba šířit mezi ně osvětu. Je zajímavé, že v případě sociálně vyloučených rodin je podle pana ředitele zodpovědnost za schopnosti dítěte zcela na rodinách, zatímco nadané děti z intelektuálních rodin se podle jeho názoru ve třídě s integrovanými dětmi mohou stát zcela průměrnými (tedy pochybuje o síle kolektivu pomoci dětem

s nedostatečným zázemím, ale je přesvědčen, že nadané děti spolužáci automaticky stáhnou do průměru). Připadá mi, že malé procento dětí se speciálními vzdělávacími potřebami na ZŠ TGM je do značné míry způsobeno právě popsaným přístupem vedení. Bývalá pracovnice z neziskového sektoru dokonce uvedla, že jednou chtěla na školu zapsat dvě romské děti, ředitel školy prý napřed souhlasil, když ale viděl, že jsou romského původu, řekl, že už mají plno. Lze si jen obtížně představit rodiče nějakým způsobem odlišného dítěte, který by chtěl dát dítě do školy, kde není vítané.

Celkově lze konstatovat, že s výjimkou ZŠ TGM se vedení všech škol ztotožňuje s myšlenkou integrace, opakují se ovšem upozornění na odpovědnost rodičů a nezájem romských rodičů o vzdělání, které svým způsobem snímají zodpovědnost ze škol. Ze zákona je ovšem povinností škol zajistit každému dítěti plnohodnotné vzdělání odpovídající jeho možnostem. Aby školy mohly tento požadavek naplnit (a přestaly se děsit omezování praktických škol), potřebovaly by značnou, pokud možno systémově danou, finanční, metodologickou a personální podporu.

Nedostatečnou připravenost škol potvrdila z druhé strany i ředitelka Základní školy a základní školy praktické. Děti, které přecházejí ve vyšším věku ze ZŠ, jsou prý často pozadu i pro umístění mezi vrstevníky na praktické škole. Podle paní ředitelky jsou schopnosti žáků praktické školy dány geneticky a biologicky, nikoliv sociálně. Osobně se domnívá, že s maximální podporou školy i rodiny by běžnou školu zvládla možná 2 % z těch, kteří do ZŠP momentálně docházejí. Problém vidí ve velkých kolektivech, víc než jeden asistent podle ní ve třídě stejně pracovat nemůže. Říká, že je lepší, když děti dokončí školu u nich, než když vyjdou ze sedmé třídy běžné základní školy a nic neumí. Jmenuje i další pozitiva: na škole vůbec není rasový problém a učitelé „mají ty děti rádi“ (jinak by na škole nevydrželi), a to děti i rodiče taky cítí.

Neupírám paní ředitelce ZŠP velkou snahu dětem pomoci, ani její schopnost komunikovat s rodiči, přivést děti do školy apod. (v tom by se od ní skutečně mohly běžné ZŠ učit), její přístup ovšem vychází z představy, že děti nejsou schopné žít plnohodnotný život, takže jim k němu nemůže dopomoci. Naproti tomu běžné ZŠ nabízejí kolektiv složený z různých dětí, příklady jiného života, síť přátel směřujících k různým profesím, doklad o dokončení normální ZŠ atd. Pokud by zároveň disponovaly veškerými podpůrnými prostředky a dařilo se jim děti udržet, byla by šance, že se kruh sociálního vyloučení naruší, podstatně větší.

Přístup zástupců neziskových organizací je poněkud překvapivý. Přestože zařazení mnoha romských dětí na ZŠP přikládají z 90 % zanedbání, jsou vůči integraci skeptičtí. Víc problémových dětí v jedné třídě prý učitelé nemohou zvládat, spíš to pak má za následek negativní postoj pedagogů. Intelekt je podle vedoucí poradny Racek jedna věc a zájem a chování věc druhá. „Třída, ve které nebude integrované dítě, na tom bude jinak než třída, ve které bude,“ řekla doslova. Asistenti i děti se speciálními vzdělávacími potřebami rozbíjejí pozornost. Zarážející je i postoj zástupců neziskových organizací k motivacím aktérů. Diagnózu mentální retardace prý školy i rodiče využívají k obohacení, pro školy je ideální stav, když čerpají peníze na integraci a přitom vlastně s dětmi nemají problémy, pro rodiče je zase výhodné získat pro dítě invalidní důchod. Přímo na adresu ředitelky kutnohorské praktické školy se pak vyjádřili takto: „Paní ředitelka jde někdy za rámec, někdy je to dobře, někdy ne.“ Ani neziskové organizace nechtějí plně přijmout svůj díl odpovědnosti za osud svých klientů. Hlavní díl odpovědnosti podle nich nesou rodiče: „Rodiče nejsou schopní pomoci dětem s učením v první třídě, protože jsou na tom sami tak blbě“. Vedoucí centra Maják také přímo prohlásila: „My je nemáme vychovávat, má je vychovávat rodina.“ Přes všechen skepticismus vidí pracovníci jedno řešení – mělo by se začít pracovat s rodinou, když má první dítě. Toto úsilí ovšem často maří stěhování nebo ztráta zájmu o spolupráci ze strany klientů…

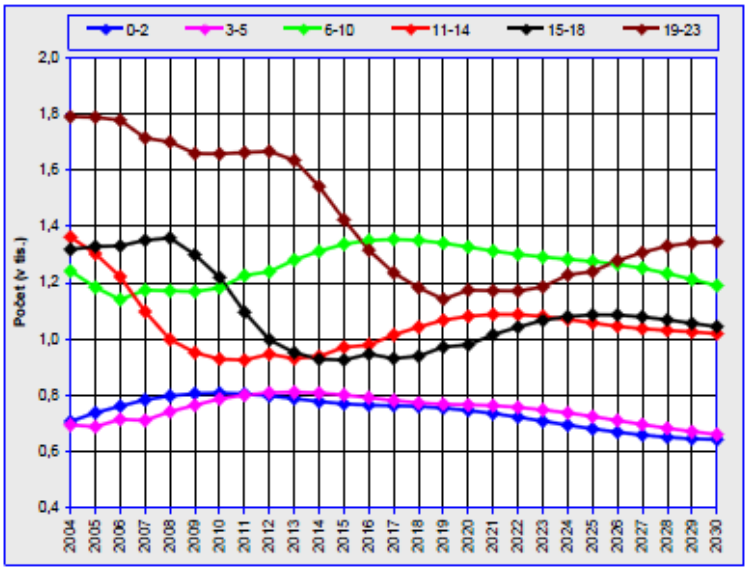
Myslím, že předchozí odstavec dokresluje závěr z kapitoly „Neziskové organizace“. Přístup pracovníků Charity svědčí o velké únavě z neustálého snažení, které málokdy přináší pozitivní výsledky. Za viníky neúspěchu jsou označováni rodiče a školy, Charita už nenachází způsob, jak situaci řešit. Nezbývá než doufat, že případná koncepce města dodá pracovníkům Charity více optimismu.

Demografická předpověď

Obecný výhled

Demografickou předpověď pro Kutnou Horu a přilehlé obce (ze kterých jsou podle informací škol skutečně posílány děti do ZŠ v Kutné Hoře) sestavil v roce 2006 kolektiv autorů (Burcin, B., Čermák, Z., Kučera, T., Šídlo, L., Šprocha, B.: Sociálně demografická analýza a demografická prognóza do roku 2030: Město Kutná Hora a partnerské obce Hlízov, Křesetice, Miskovice, Nové Dvory, Svatý Mikuláš, Vidice a Zbraslavice). Studie vychází z rozboru plodnosti, úmrtnosti a migrace a dospívá k závěru, že počet obyvatel bude v následujících letech (nyní jsme zřejmě na konci tohoto období) stoupat či spíše stagnovat a „do konce období prognózy v roce 2030 bude se zvyšující se dynamikou klesat“. (str. 72).

Graf č. 3: Vývoj počtu dětí a mládeže v uskupení obcí, 2005-2030

Barva zastupuje věkovou skupinu, svislá osa počet dětí v daném věku v tisících a vodorovná osa časový vývoj

Předložený graf naznačuje vývoj počtu dětí a mládeže na území sledovaných obcí. (str. 75). Zelená křivka odpovídající zhruba dětem na prvním stupni mezi lety 2010 a 2016 roste, od roku 2018 zase klesá, ale pouze mírně. Situace na druhém stupni (červená křivka) tento vývoj se zpožděním kopíruje, vrcholu dosahuje křivka mezi lety 2021-2023. Podle grafu lze tedy v následujících letech očekávat solidní naplněnost prvního stupně, v další dekádě pak i druhého, přičemž první stupeň v té době už bude zažívat mírný pokles.

Podobné závěry lze vyvozovat z konkrétních počtů již narozených dětí, které mají k dispozici v evidenci obyvatel. Z čísel je vidět, že ročníky, které budou nyní nastupovat do škol, jsou silnější, než ročníky předchozí. Nezapomínejme ovšem na vliv migrace – v Kutné Hoře je emigrace silnější než imigrace (v roce 2011 se např. odstěhovalo 527 lidí a přistěhovalo 399 lidí).

Tabulka č. 10: Počet dětí v předškolním věku podle čtvrtí

	Hlouš.	Kaňk	Karl.	Vnitř. město	Malín	Nešk.	Peršt.	Polič.	Sedlec	Šipší	Vrchl.	Žižkov	Celkem
0-0	49	8	2	29	9	5	1	1	11	40	1	27	183
1-1	57	9	5	35	11	5	0	0	17	50	3	33	225
2-2	51	9	9	38	10	6	0	2	13	46	2	35	221
3-3	60	3	1	31	9	4	1	1	13	37	4	31	195
4-4	49	6	6	38	16	5	0	3	14	49	6	41	233
5-5	55	10	4	28	12	7	1	3	7	47	7	43	224
6-6	41	7	2	27	9	3	1	1	13	31	6	28	169
Celkem	362	52	29	226	76	35	4	11	88	300	29	238	

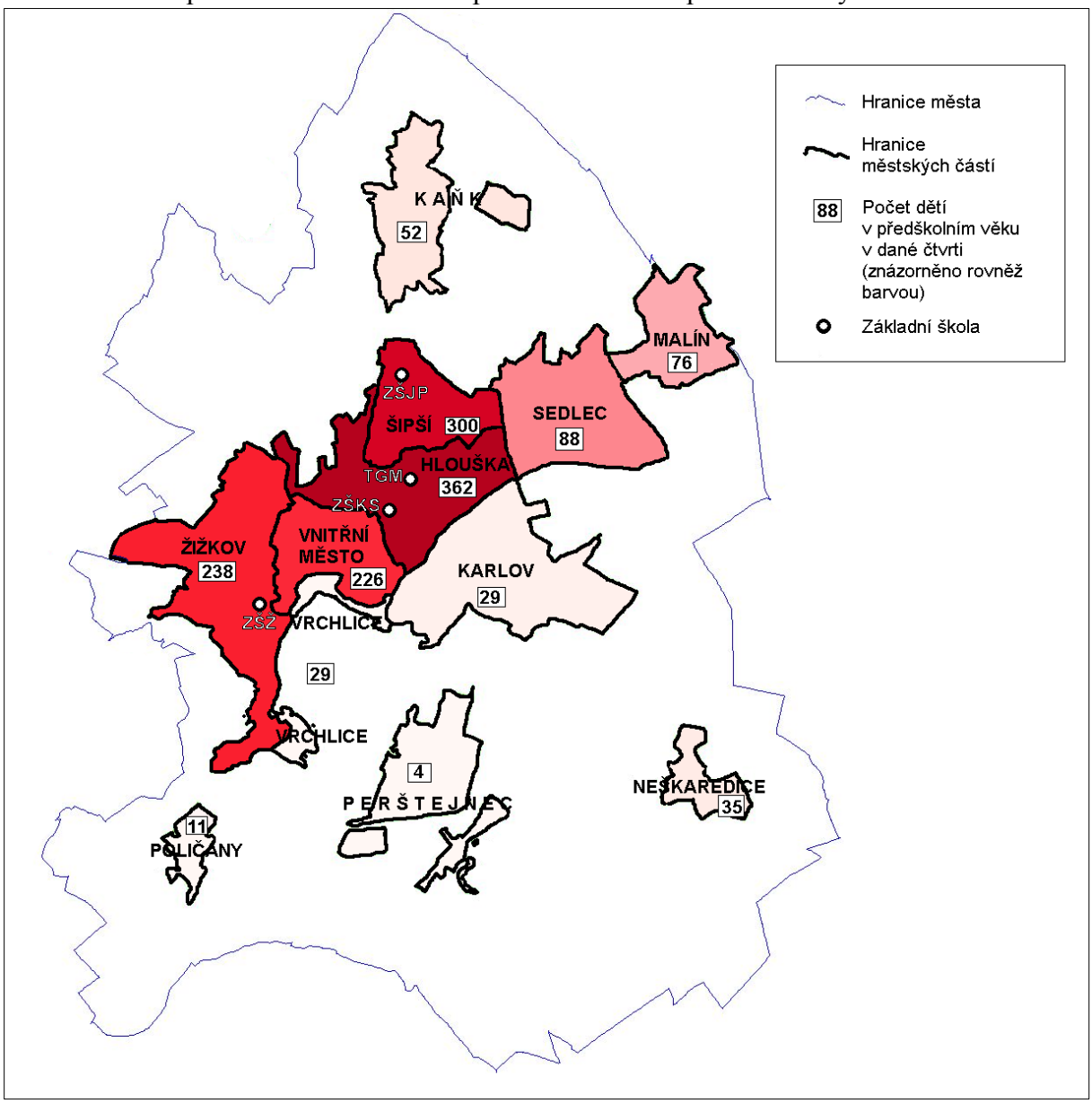
Tabulka č. 10 udává počty dětí ve věku 0-6 v jednotlivých čtvrtích, tabulka č. 11 pak totéž pro děti ve věku 7-15 (viz mapa Rozložení dětí ve školním věku podle městských částí). V tuto chvíli je zásadní sloupec úplně vpravo. Vidíme, že předškolní ročníky hned ve čtyřech případech sestávají z více než 200 dětí. U ročníků, které už do školy chodí byl takový případ jediný, a to ten nejmladší, v tento moment totiž nastal nástup silnějších ročníků.

Tabulka č. 11: Počet dětí ve školním věku podle čtvrtí

	Hlouš.	Kaňk	Karl.	Vnitř. město	Malín	Nešk.	Peršt.	Polič.	Sedlec	Šipší	Vrchl.	Žižkov	Celkem
7-7	40	8	4	38	13	7	0	1	17	52	3	28	211
8-8	44	6	5	26	11	5	0	1	7	37	3	20	165
9-9	45	5	6	22	15	4	0	5	5	35	8	26	176
10-10	41	10	4	23	8	3	1	1	10	40	5	27	173
11-11	53	8	7	34	13	3	0	4	10	29	1	37	199
12-12	31	12	8	17	11	7	0	3	12	44	4	22	171
13-13	39	3	5	27	12	4	0	1	7	41	3	27	169
14-14	49	4	10	21	11	7	0	5	14	40	3	29	193
15-15	52	11	2	22	4	4	0	1	8	31	4	31	170
Celkem	394	67	51	230	98	44	1	22	90	349	34	247	

Pro zajímavost přikládám ještě mapu zachycující rozložení dětí v předškolním věku. Rozložení je podobné jako u dětí ve školním věku z úvodu zprávy se dvěma drobnými změnami – Malín přeskočil v počtu dětí Sedlec a Vrchlice dotáhly Karlov. Opět připomínám, že jde o děti s trvalou adresou, které nemusí v městské části skutečně bydlet.

Mapa č. 8: Rozložení dětí v předškolním věku podle městských částí

Z různých předpovědí vyplývá, že školy v nadcházejících zhruba patnácti letech z hlediska demografického vývoje nečekají žádné dramatické změny (čím vzdálenější budoucnost, tím je pochopitelně přesnost předpovědi nižší). Ročníky, které se v následujících letech nastoupí do prvních tříd, budou patřit mezi silnější, v mateřských školách lze naopak očekávat pozvolný pokles počtu dětí. Jak ovšem upozorňuje Sociálně demografická analýza a demografická prognóza do roku 2030, čísly mohou zahýbat různé systémové změny jako rušení nebo naopak budování podniků (imigrační efekt bylo skutečně v roce 2008 možné pozorovat v souvislosti s otevřením továrny Foxconn) a přístup města k bytové otázce. Doplním, že naplněnost škol může být také ovlivněna rušením menších škol v okolních obcích (právě letos například skončil provoz školy v Malíně, odkud podle dostupných informací přešly děti v na ZŠ TGM, jelikož malínská škola byla odloučeným pracovištěm této velké základní školy).

Výhled pro specifickou část populace[14]

Vytvořit nějaký věrohodný model vývoje romské populace na území Kutné Hory je z mnoha důvodů (nejasná definice „romství“, velmi rozdílné odhady počtu Romů v oblasti, častá migrace v rámci města, ale i v rámci širšího území v okolí obcí Kutná Hora, Kolín a Čáslav) prakticky nemožné.

Obecně lze konstatovat, že romská populace roste rychleji než populace ČR, a to díky přirozenému přírůstku. Romská populace je charakteristická větším podílem dětí a menším podílem starších osob (tzv. progresivní typ). Rozdíl mezi demografickou charakteristikou romského obyvatelstva a obyvatelstva ČR se na konci 20. století stíral. Názory na další vývoj se různí, shoda ovšem panuje v tom, že v několika dalších dekádách bude rozdíl patrný.

Pokud bychom tedy vycházeli z těchto obecných údajů, dospěli bychom k závěru, že podíl romských dětí vůči dětem neromským se bude zvyšovat. Vliv migrace ovšem může být v regionu zásadnější než tento růst (tím nebo oním směrem). Osobně se domnívám, že v následujících letech by počet romských dětí na kutnohorských školách mohlo daleko více než demografické faktory ovlivnit omezování praktických škol, pokud k němu skutečně dojde.

Chceme-li vytvořit prognózu vývoje populace se sociálními problémy, musíme vzít v úvahu především skutečnost, že kvůli ekonomické krizi a prohlubování rozdílů mezi bohatými a chudými se zvyšuje podíl osob, které žijí v chudobě.[15] Obecně lze tedy říci, že instituce jako právě školy, školky, neziskové organizace atd. se budou setkávat se stále větším množstvím lidí se sociálními problémy. V lokálním měřítku může mít na vývoj vliv nezaměstnanost v regionu (která je na Kutnohorsku tradičně vysoká a neklesá) i přístupem lokální politické reprezentace. Velice obtížné se předpovídá rozmístění sociálně vyloučených lokalit. Na ubytovnách se střídají obyvatelé a výrazně se mění i jejich počty. V jednom roce je centrem sociálního vyloučení ubytovna, která v dalším roce už neexistuje. Jediná kutnohorská lokalita vesnického charakteru, pro kterou by podobný výhled mohl mít smysl, procházela v době, kdy byl prováděn výzkum, obrovskými změnami a zdálo se, že všichni sociálně vyloučení odejdou. Poslední zprávy ovšem hovoří o tom, že se některé rodiny vracejí.

Financování škol

Integrační možnosti škol jsou do značné míry dány finančními prostředky, zároveň musí město coby zřizovatel řešit, co finančně podpoří. Proto jsem do výzkumu zařadila rozhovor s referentkou odboru školství, kterému byla zároveň přítomna nová místostarostkou, která má přinést koncepci školství. Z něj vzešla tato kapitola, která mapuje současné financování škol a předkládá postoje města.

[14] K napsání této kapitoly byly použity následující texty: Analýza sociálně ekonomické situace romské populace v České republice s návrhy na opatření. MPS/HS, 2002-2003. http://www.socioklub.cz/docs/vyzkum_situace_romske_populace.pdf. BURCIN, B., ČERMÁK, Z., KUČERA, T., ŠÍDLO, L., ŠPROCHA, B.: Sociálně demografická analýza a demografická prognóza do roku 2030: Město Kutná Hora a partnerské obce Hlízov, Křesetice, Miskovice, Nové Dvory, Svatý Mikuláš, Vidice a Zbraslavice. Praha: DemoArt, 2006. KOSCHIN, F., FIALA, F., LANGHAMROVÁ, J., ROUBÍČEK, V. Plodnost v českých zemích v devadesátých letech. VŠE. Praha, 2001. http://kdem.borec.cz/Plodnost_v90_letech.pdf. Romská populace a zdraví: Česká republika – Národní zpráva 2009. http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Sastipen.pdf.

[15] Viz Analýza vývoje příjmů a výdajů domácností ČR v roce 2011 a predikce na další období. http://www.mpsv.cz/files/clanky/12925/Text_2011.pdf. Předběžné výsledky ze šetření Životní podmínky 2011. http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/predbezne_vysledky_ze_setreni_zivotni_podminky_20111213. Problémy se splácením dluhů má každý třináctý Čech. http://www.jakou-pujcku.cz/problemy-se-splacenim-dluhu-ma-kazdy-trinacty-cech/.

Příjmy škol, které zřizuje město, pocházejí ze tří zdrojů – ze státního rozpočtu, z rozpočtu města a z projektů. Ze státního rozpočtu jsou financovány přímé náklady na vzdělání (především platy pedagogů), peníze se přerozdělují podle počtu žáků, přičemž na žáky se zdravotním postižením je zvýšený normativ.

Město hradí provoz, pod nějž spadají energie, nájmy, správa budov, provozování dětských hřišť, stravování zaměstnanců, režijní náklady, prostředky na plavání, revize, opravy, údržba… Na platy město přispívá jen opravdu výjimečně a minimálními částkami. Peníze od města také nejsou určeny na havárie, na to mají školy fond (ten si ale de facto také vytvářejí z peněz města). Z těchto fondů mohou financovat také dlouhodobější záměry. Postup pro rozdělování městských peněz je následující: V plné výši se uhradí vyčíslené náklady na energie, položky, které mají školy ve správě (hala, hřiště…) a odpisy. Zbytek peněz se přerozděluje podle počtu žáků. Někdy se podaří část vyšetřit a použít na jednorázové akce, na které by školy jinak ze svých rozpočtů neměly (rozvody datových sítí JP, opravy TGM, rekonstrukce suterénu na KS (letos se takhle použilo celkem asi 800 000). Podle referentky odboru školství ředitelům tento systém vyhovuje. Kritérium počtu žáků prý nevadí ani ZŠ KS, protože to není jediný princip, podle něhož jsou peníze rozdělovány. Město přidělovalo v minulosti škole „polštářek“ ve výši 200 000, který dorovnával rozpočet, letos zase mají prostředky navíc na družinu.

Ředitel ZŠ KS si v rozhovoru stěžoval, že mnohé projekty závisí na čerpání peněz z jiných, nesystémových zdrojů, takže je nelze rozvíjet dlouhodobě. Projektové peníze plynou ze státního rozpočtu, z EU („šablony“) nebo z ministerstev. Peníze jsou určené např. na asistenty pro děti se zdravotním postižením, na inkluzivní programy apod. Z kutnohorských škol je v čerpání peněz z projektů nejúspěšnější ZŠ KS. Dalším zdrojem financí je grantový systém města. Všechny školy v Kutné Hoře pravidelně žádají o příspěvky v řádu tisíců nebo desítek tisíc na výměnné pobyty, kurzy pro žáky, výstavy, časopisy, prevenci, sport, webové stránky… Je to i cesta pro financování menších integračních projektů. Granty měst mohou získávat i subjekty, které mají jiného zřizovatele (v minulosti získala menší částky např. ZŠP, kterou zřizuje kraj).

Nyní se zaměříme na financování výdajů za žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Již bylo řečeno, že na žáky se zdravotním postižením je zvýšený normativ. Tyto peníze nepokryjí všechny výdaje, takže se užívají prostředky z rozvojových programů nebo z rozpočtu škol, případně příspěvky od rodičů. Na žáky se sociálním znevýhodněním zvýšený normativ není. Navíc donedávna nebylo možné čerpat na tyto děti peníze ani z projektů (finance na ně mohly získávat jen praktické školy). Nyní už to lze, a tak se do běžných škol mohou dostat asistenti i pro tuto skupinu dětí. Zatím toho využila pouze ZŠ KS.

Ptala jsem se také obou aktérek, nakolik jim počet škol připadá udržitelný do budoucna. Paní referentce připadá, že čtyři školy jsou na počet žáků hodně. Běžný provoz se zvládnout dá, ale na větší rekonstrukce už pak prostředky nestačí. Hlavním problémem je podle ní budova školní družiny ZŠ KS, která je v dezolátním stavu. Místostarostka je zásadně proti zavření některé školy, podle ní je to až to nejzazší řešení. Pokud by volba měla padnou na ZŠ KS, mrzela by jí ztráta všech zkušeností s integrací, které škola získala. Řešení vidí v pronajímání budov škol na další účely, peníze z pronájmů jdou totiž školám do rozpočtu. Někde se to už daří – v budově ZŠ JP sídlí PPP a knihovna, ZŠ KS zase pronajímá prostory fitness centru. Slučování škol nepovažují představitelky města za šťastné řešení. Z finančního hlediska se nic nevyřeší, pokud se nezavřou budovy. V případě slučování by odpadla pouze povinnost platit dva ředitele, což není významná úspora. Menší počet škol by se vyplatil státu, který by pak financoval méně pedagogů i dalších zaměstnanců škol. Musel by se ale navýšit počet dětí ve třídách a paní místostarostka doufá, že na tom stát nebude tak špatně, aby k tomu přikročil, jelikož by to bylo na úkor kvality vzdělávání.

Závěry

Ráda bych nyní zdůraznila některé zásadní poznatky, které výzkum přinesl.

- **Distribuce žáků v Kutné Hoře není rovnoměrná. Jedním těžištěm nerovnoměrnosti je Základní škola a základní škola praktická, kde se kromě dětí se zdravotním postižením koncentruje také třetina romských dětí (podle vyjádření vedení, skutečná čísla mohou být ještě vyšší), velké množství dětí, které školy označují jako děti se sociálními problémy, velké množství žáků, kteří mají problémy se záškoláctvím, zhruba polovina dětí ze sociálně vyloučených lokalit a dokonce všechny děti ze sociálně vyloučené ubytovny Lorec. Další zhruba třetina romských dětí dochází do ZŠ Kamenná stezka, kde je také větší počet dětí se speciálními vzdělávacími potřebami.**

- **Obě školy jsou romskými rodinami preferovány a vnímány jako „jejich školy". Částečně je takto vnímá i majorita, což mívá v případě ZŠP (kde romské děti tvoří minimálně 40 % všech dětí ve škole) za následek neumístění dítěte do zařízení i v situaci, kdy by mu to mohlo pomoci, v případě ZŠ KS pak celkový odliv žáků. Velká většina romských dětí na ZŠ KS je na prvním stupni, je tedy patrné, že trend vnímat školu jako „romskou" narůstá.**

- **Vyšší koncentrace dětí se speciálními vzdělávacími potřebami a romských dětí na ZŠ KS není v současné době dána spádovou oblastí, i když její někdejší podoba proces patně nastartovala, ale preferencí rodičů.**

- **Nejnižší procento dětí se speciálními vzdělávacími potřebami má ZŠ TGM. Vedoucí pracovníci školy nejsou příznivci inkluze a škola má nejméně podpůrných opatření. Uvážíme-li, že ZŠ KS a ZŠ TGM jsou od sebe jen pár set metrů, dospíváme k závěru, že těžiště nerovnoměrnosti se nachází právě mezi těmito školami.**

- **Běžné základní školy nejsou dostatečně vybavené a spolupráce všech institucí není na takové úrovni, aby se dařilo udržet děti se sociálními problémy v hlavním vzdělávacím proudu. ZŠP má v současnosti k dispozici daleko více podpůrných prostředků. Ze základních škol je nejlépe vybavena ZŠ Kamenná stezka, která také spolu se ZŠ Žižkov zaznamenává dílčí úspěchy v oblasti vzdělávání dětí ze sociálně vyloučených lokalit. ZŠ Jana Palacha se s dětmi z těchto lokalit nesetkává a ZŠ T. G. Masaryka se nedaří udržet jediné dítě z takové lokality, přestože v její spádové oblasti je počet těchto dětí nejvyšší (stejný počet jako ve spádové oblasti ZŠ KS).**

- **Distribuce žáků se neshoduje se spádovými oblastmi, jen asi polovina dětí navštěvuje školu, do jejíž spádové oblasti patří. Některé adresy nejsou zařazené do žádné spádové oblasti, jedná se navíc o adresy, na kterých bydlí děti se sociálními problémy. Sociálně vyloučené lokality nejsou z hlediska spádovosti rovnoměrně rozděleny mezi jednotlivé školy.**

V tuto chvíli jsme tedy obeznámeni se současnou situací a můžeme začít zvažovat další postup. Navrhnu několik variant, kterými by město mohlo situaci řešit a uvedu jejich výhody a nevýhody.

Varianta 1: Pokračování stejným způsobem jako doposud

Výhody:

- nulové náklady navíc (v krátkodobém horizontu)
- úřady, školy, neziskové organizace atd. nemusí vyvinout žádné další úsilí (kromě KS, která se bude muset snažit žáky se SVP, kteří k nim chodí, udržet)

Nevýhody:

- nerovnoměrná distribuce dětí se speciálními vzdělávacími potřebami
- prohlubování izolace romských, sociálně znevýhodněných a zdravotně postižených dětí
- neúspěch integrace na dalších úrovních
- vylidňování ZŠ KS, nutnost dofinancovávání z rozpočtu města
- možnost zrušení ZŠ KS, ztráta odborníků, možnost přesunutí problému na jinou ZŠ

Varianta 2: Transformace ZŠ KS

Subvarianta A: Zrušení

Výhody:

- finanční úspora
- nucená redistribuce žáků, moment lze využít ke koordinované redistribuci
- řízené zavření přináší menší ztráty než neřízené
- narušení stereotypního vnímaní škol ze strany veřejnosti a rodičů
- možnost komerčního využití budovy

Nevýhody:

- ztráta integračního úsilí ZŠ KS
- možná ztráta odborníků
- možnost přesunutí problému na jinou ZŠ
- možnost chátrání budovy
- nulové řešení pro ostatní školy

Subvarianta B: Sloučení se ZŠ TGM (v budově ZŠ KS by např. mohl být první stupeň)

Výhody:

- určitá finanční úspora

- rovnoměrnější distribuce (spojení školy s nejvyšší a nejnižší koncentrací)
- narušení stereotypního vnímaní škol ze strany veřejnosti a rodičů
- udržení odborníků a zkušeností ze ZŠ KS

Nevýhody:

- logistická a administrativní náročnost
- dlouhé sžívání dvou původních škol v novém subjektu
- náročnější řízení velké školy ve dvou budovách
- bez doprovázejících opatření se jedná o nulové řešení pro ostatní školy

Subvarianta C: Přeměna na poradenské zařízení (podpora vzdělávacích institucí, předávání odborných znalostí, doučování, vzdělávání pedagogů…)

Výhody:

- nucená redistribuce žáků, moment lze využít ke koordinované redistribuci
- narušení stereotypního vnímaní škol ze strany veřejnosti a rodičů
- udržení odborníků a zkušeností ze ZŠ KS
- pomoc pro ostatní školy

Nevýhody:

- logistická a administrativní náročnost
- možná neochota pedagogických pracovníků změnit náplň práce

Varianta 3: Aktivní zapojení všech aktérů a institucí a postupné směřování k inkluzivnímu systému vzdělávání na všech ZŠ ve Kutné Hoře

Výhody:

- řešení situace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na všech školách
- rovnoměrná distribuce žáků
- udržení odborníků a zkušeností ze ZŠ KS
- zlepšení situace ZŠ KS
- problém se nebude pouze přesouvat mezi jednotlivými školami
- narušení izolace romských a sociálně znevýhodněných dětí
- úspěch integrace na dalších úrovních
- zlepšení vztahů majorita – minorita

Nevýhody:

- jednorázová finanční investice
- krátkodobá zátěž systému
- administrativní a logistická náročnost

Pouze u subvarianty „Přeměna na poradenské zařízení“ a varianty „Aktivní zapojení všech aktérů a institucí“ převažují výhody nad nevýhodami.

Ať už se město rozhodne pro kterýkoliv model, mělo by se v každém případě řídit variantou č. 3. Z tohoto důvodu popíšu nyní různé kroky, které tato varianta obnáší.

- **Na řešení by se měly podílet školy, město, odbor školství, odbor sociálních věcí, neziskové organizace, psychologové, speciální pedagogové atd.**

- **Tito aktéři by se měli pravidelně setkávat, vzájemně se upozorňovat na problémy, navrhovat jejich řešení a rozdělovat si úkoly.**

- **Je nutné vytvořit dlouhodobější strategii rozvoje s realistickým načasováním, podporovat docházení dětí se sociálním znevýhodněním do MŠ (odstraňováním bariér a komunikací s rodiči), finančně podporovat školy, na kterých jsou děti se speciálními vzdělávacími potřebami (takový postup by zároveň zajistil podporu ředitelů), společně a jednotně postupovat při řešení záškoláctví a školit pedagogy pro práci s dětmi s omezenými kognitivními funkcemi a nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka.**

- **Složitým, nicméně zcela zásadním úkolem je zajištění rovnoměrnější distribuce žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. K tomu může posloužit zřízení přípravných tříd na všech školách, aktivní zapojení terénních pracovníků do komunikace s rodiči, nabídka doprovázení dětí do škol, souběžná snaha o řešení v oblasti bydlení, změny v dopravě, úprava spádových oblastí. V tomto směru by bylo potřeba zahájit debatu, která by vedla k uvážlivému přidělení dosud nezařazených vyloučených lokalit, případně změněně v přináležitosti všech současných vyloučených lokalit a možná také rozdělení Neškaredic mezi více škol. Sociálně vyloučené lokality je třeba monitorovat a flexibilně reagovat na jejich rozmístění. Nové rozdělení spádových oblastí nelze chápat jako definitivní řešení, je třeba počítat s průběžnými změnami. Obecně rodiče ke spádovým oblastem příliš nepřihlížejí, přesto lze překreslení mapy využít jako moment, kdy se o změnách začne mluvit s rodiči, řekne se jim, že jejich pětileté dítě nyní nově spadá pod tu kterou školu, vysvětlí se jim smysl spádových oblastí spolu se sociálním rozměrem atd. Mezi aktéry, kteří mohou s rodiči komunikovat, patří zástupci města, škol, OSPOD, neziskových organizací, pracovníci školek a dalších předškolních zařízení nebo psychologové (diagnóza vede rodiče často k úvahám o změně školy, je to tedy dobrý moment pro nasměrování, doposud přijímaly podobné případy školy s nevolí, pokud by však za doporučeními stála celková koncepce, mohly by být podobné zásahy pozitivní). Další možností je zřízení podpůrného střediska města pro všechny školy.[16]**

- **Představitelé města by se měli snažit co nejvíce poznatků a doporučení z této zprávy uplatnit při realizaci projektu „Sociální služby v Kutné Hoře" (SAS, předškolní klub pro rodiče s dětmi, terénní sociální práce…). Požadavky na doprovázení do škol, poskytování podpory v rodinách apod. je možné zanést přímo do požadavků výběrového řízení.**

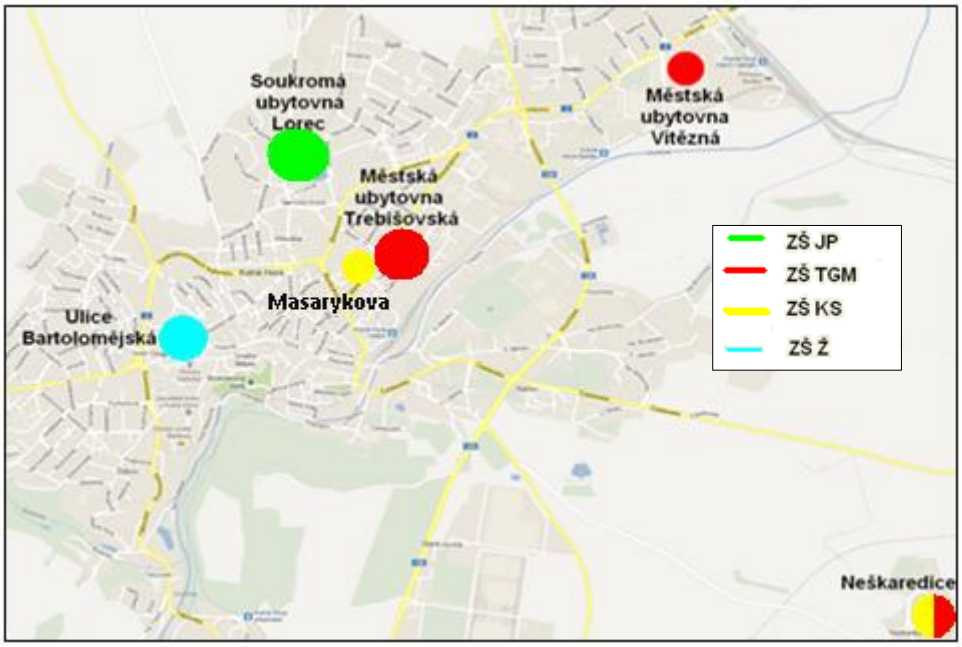
- **Důležitá je také komunikace s veřejností, obyvatelé Kutné Hory by měli chápat přínos kroků v sociální a dlouhodobě také ekonomické oblasti.**

[16] Podobný projekt bude realizován v Kolíně z peněz OPVK.

Návrh řešení spádové příslušnosti sociálně vyloučených lokalit:

Za účelem zahájení diskuze navrhuji variantu nového přidělení spádových oblastí s důrazným upozorněním, že se nejedná o řešení, které by mělo ambici stát se definitivním.

Mapa č. 9: První návrh řešení spádové příslušnosti sociálně vyloučených lokalit

Návrh počítá se současnou nerovnoměrností distribuce, tudíž se pokouší ulevit škole, která se potýká s vyšší koncentrací a naopak zapojit školy, které doposud stály stranou. Z ubytovny Lorec to na ZŠ JP není daleko, navíc se jde klidnou čtvrtí. Z Neškaredic dojíždějí děti autobusem, chceme-li tedy území rozdělit, bylo by vhodné přidělit části blízko sebe stojícím školám. Požadavku odpovídají ZŠ KS a ZŠ TGM, poblíž nichž shodou okolností autobus staví i v současnosti. ZŠ Ž je ve svých integračních snahách poměrně úspěšná, většina vyloučených lokalit se však nachází ve velké vzdálenosti od školy a prozatím nevidím řešení ani ve změnách dopravy. Snad by bylo možné přesvědčovat o zapsání na tuto školu rodiče, kteří nežijí ve vyloučených lokalitách, ale přesto se potýkají se sociálními problémy.

Zjištěná systémová selhání:

Úplně na závěr bych ráda upozornila na některé nedostatky systému, které byly při provádění výzkumu zjištěny a které by bylo třeba řešit na státní úrovni.

- **V první řadě jde o navýšení financí na podpůrná opatření běžných základních škol. Přidělování peněz by mělo podporovat menší počet dětí ve třídách a zohledňovat speciální vzdělávací potřeby žáků se sociálním znevýhodněním.**

- **Úvazky asistentů pedagoga by měly být větší a měly by pokrývat celý školní rok.**

- **Diagnostické procesy by neměly být nastaveny tak, aby se do škol pro mentálně postižené děti dostávaly průměrně nadané, které jsou v testech neúspěšné kvůli sociálnímu znevýhodnění. Tyto děti by měly nastupovat na běžné ZŠ, nikoliv rovnou na praktické, přípravné třídy by tedy měly být zřízeny při běžných ZŠ a namísto diagnostických pobytů by měly být děti pozorovány v prostředí své ZŠ.**

Seznam použitých zdrojů

Analýza sociálně ekonomické situace romské populace v České republice s návrhy na opatření. MPS/HS, 2002-2003.
http://www.socioklub.cz/docs/vyzkum_situace_romske_populace.pdf.

Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a komunit v české republice a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti (tzv. Gabalova zpráva). 2006.
http://www.esfcr.cz/mapa/index.html.

Analýza vývoje příjmů a výdajů domácností ČR v roce 2011 a predikce na další období.
http://www.mpsv.cz/files/clanky/12925/Text_2011.pdf.

BOLF, Š. Kutná Hora a okolí. In: *Závěrečné zprávy z výzkumu: Analýza situace romských sociálně vyloučených enkláv ve Středočeském kraji*, Člověk v tísni, 2005.

BURCIN, B., ČERMÁK, Z., KUČERA, T., ŠÍDLO, L., ŠPROCHA, B.: *Sociálně demografická analýza a demografická prognóza do roku 2030: Město Kutná Hora a partnerské obce Hlízov, Křesetice, Miskovice, Nové Dvory, Svatý Mikuláš, Vidice a Zbraslavice.* Praha: DemoArt, 2006.

ČADA, K., PTÁČKOVÁ, K., VALOUCHOVÁ, E. *Návrhy řešení bytových potřeb nízkopříjmových obyvatel města Kutná Hora ve vztahu k využití objektů bývalých kasáren v ulici Kouřimská*, 2011.

KOSCHIN, F., FIALA, F., LANGHAMROVÁ, J., ROUBÍČEK, V. Plodnost v českých zemích v devadesátých letech. VŠE. Praha, 2001. http://kdem.borec.cz/Plodnost_v90_letech.pdf.

NIKOLAI T. Diskriminují psychologové romské děti? *Psychologie dnes*. 5/2008. Zkrácená verze na http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=25189.

PEKÁRKOVÁ, S., LÁBUSOVÁ, A., RENDL, M., NIKOLAI, T. Nemoc bezmocných: lehká mentální retardace. Analýza inteligenčního testu SON-R. Člověk v tísni, o. p. s. - Vzdělávací program Varianty. 2010. http://www.varianty.cz/download/pdf/pdfs_142.pdf.

Problémy se splácením dluhů má každý třináctý Čech. http://www.jakou-pujcku.cz/problemy-se-splacenim-dluhu-ma-kazdy-trinacty-cech/.

Předběžné výsledky ze šetření Životní podmínky 2011.
http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/predbezne_vysledky_ze_setreni_zivotni_podminky_20111213

Romská populace a zdraví: Česká republika – Národní zpráva 2009.
http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Sastipen.pdf.

SVOBODA, Z. Pedagogické etnobrýle aneb Tanec mezi hady. In: SVOBODA, Z., MORVAYOVÁ, P. a kol. *Schola Excludus*. Ústí nad Labem: PF UJEP, 2010. s. 49 – 89.

VESELÁ, M., POSPÍŠILOVÁ, K., MAZEL, M., BALABÁNOVÁ, H.: Sociální vyloučení: Dobrá praxe a řešení (Manuál pro obce). Společně k bezpečí. Praha: 2009.

http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=113&idArt=1883.

http://equality.uk.com/Education.html.

Stránky škol:

www.zsks.kh.cz/.
www.zszi.kh.cz/.
http://www.zsjp.kh.cz/.
www.zstgm.kutnahora.cz/.
http://www.zsaprskh.cz/.

Podklady od lokálních konzultantů:

Akční plán sociálního začleňování na rok 2012
Akční plán vzdělávání
Evaluační zpráva lokality Sokolov
Jak dopadlo zrušení „romské školy“ aneb kazuistika z Krnova
Prostorová charakteristika sociální exkluze
Slučování škol
SWOT analýzy
Tabulky kvantitativních indikátorů za rok 2010
Zápisy ze setkání pracovních skupin
Mapování počtu Romů v Neškaredicích z ledna 2013

Materiály od škol:

Tabulky s údaji o dětech
Údaje o zápisech
Výroční zprávy
Doplňující informace

Údaje z evidence obyvatel

Údaje od odboru školství

Podklady od odboru regionálního rozvoje